

Mystifikácia kultúrnymi elitami

Daimonion vonCave

Bratislava 2009

Obsah

Predhovor	3
Časť 1. Fikcia národnej kultúry	4
1.1. Čo je to národná kultúra?	4
1.2. Dve národné kultúry	5
1.3. Parazitizmus kultúrnej elity	6
1.3.1. Strach	6
1.3.2. Výlučnosť	7
1.3.3. Symbióza elít	7
1.4. Máme rovnakú schopnosť vnímať umenie?	8
1.5. Prečo nie sme rovnakí?	9
1.5.1. Kvantitatívna príčina	9
1.5.2. Kvalitatívna príčina	10
1.6. Vymedzenie národnej kultúry	11
1.6.1. Kultúra ako metasystém	11
1.6.2. Kultúra a kultúry	11
1.6.3. Vymedzenie národnej kultúry kultúrnymi elitami	12
1.6.4. Moje vymedzenie národnej kultúry (utilitaristické)	12
Časť 2. Ako sa nám to len mohlo stať?	14
2.1. Memetika v instantnom prášku	14
2.2. Umenie z pohľadu memetiky	15
2.3. Umenie - ukážka víťazstva mémov nad génami	16
2.3.1. Strata nevinnosti	17
2.3.2. Palácový prevrat mémov	17
2.3.3. Zrod symbiózy	18
2.3.4. Nadvláda memplexov	19
2.3.5. Sloboda a demokracia pre mémy	20
2.4. K -artificiálne memplexy, alebo elitná kultúra	21
2.5. Vodcovia tlupy a K -morfné pole	22
2.6. r -artificiálne memplexy, alebo pop-kultúra	23
Pokus o prognózu	26

Predhovor

Táto štúdia má približne štvorročnú históriu. Prvú časť som napísal v marci 2005 ako pokus o intelektuálne nezávislý pohľad na vtedy prebiehajúcu diskusiu o hrozbe zániku národnej kultúry. Pohľad vychádzal iba z jasnej potreby dištancovania sa od záujmovo orientovaných postojov, či už zo strany umelcov a intelektuálov, alebo naopak zo strany národných ekonómov, ktorých spor som pojal ako jav hodný skúmania, hodný hľadania podstaty. Po dosiahnutí určitých záverov som nadobudol presvedčenie, že tieto javy sú iba dôsledkami hlbších procesov, ktoré na tejto planéte prebiehajú. Práve v tom období som viedol svoj spor s memetikou, vedou, ktorá sa pokúša vysvetliť kultúru. Memetiku som v priebehu štyroch rokov pochopil, prijal a zistil som, že moje implementovanie memetiky sa v mnohých ohľadoch líši od toho pôvodne biologického a informačného. Memetiku som skrátka uchopil z iných pozícií, ktoré by som snáď zaradil do vitalistickej európskej tradície. Domýšľanie dôsledkov memetických koncepcií vo mne prebieha stále a druhá časť tejto štúdie dokumentuje momentálny stav tohoto procesu. Môže teda ísť iba o náznakové zobrazenie javov, ktoré by si iste zaslúžili hlbší, detailnejší a fundovanejší rozbor.

Myslím, že hlavným profitom z čítania tejto skutočne iba hrubo načrtnutej štúdie umeleckej kultúry môže byť získanie iného uhlu pohľadu na tak komplexné deje, akými sú javy, ktoré hmlisto zvykneme nazývať kultúrou. Je to náčrt toho, aký by mohli vyzerat' antropologické, umenovedné, politické a aj ekonomické štúdie, ak by sa v nich prijal dôsledne princíp evolucionistický, založený na koncepcii mému, ako informačnej jednotky s vlastnou subjektivitou. Ide o uhol pohľadu, ktorý berie memetiku dôsledne za slovo, a preto prenáša subjektivitu konania z antropocentrického Človeka na prírodný jav – mém.

Ak sa na svet pozeráme zo subjektívneho pohľadu mému, tak je možné bez obzvlášť zložitých myšlienkových konštrukcií vidieť vývoj na Zemi ako jeden spojitý evolučný proces, kde sa neobjavujú z ničoho nič nové skutočnosti, ako vedomie, kultúra, umenie a podobne, ale ide o tie isté procesy, aké sa dejú od počiatku sveta, len vždy v iných kontextoch.

Bratislava 12.03.2009

Časť 1. Fikcia národnej kultúry

Úlohou tejto časti je poskytnúť alternatívny pohľad na pojem národnej kultúry. Inšpiráciou je časté nariekanie tzv. kultúrnej verejnosti nad nedostatočnou podporou národnej kultúry zo strany štátu. Narieka sa nad neochotou vlády financovať novostavbu Národného divadla, nariekajú kurátori múzeí a výstav, maliari, herci, grafici, hudobníci, knižnice, umelecké školy, no skrátka každý, kto sa považuje za nenahraditeľného v oblasti národnej kultúry. Médiom týchto nárekov je najmä verejnoprávny rozhlas, ktorý už len z definície by mal byť šíriteľom národnej kultúry. A tak najmä na stanici Devín neprejde deň, aby nejaký(á) redaktor(ka) vo vzácnej názorovej zhode s rôznymi umelcami skryte alebo otvorene nekritizovali vlády za to, že sú voči „kultúre“, hlavne tej národnej, neústretné, rozumej neposkytujú finančné prostriedky, ktoré sme vláde prostredníctvom daní zverili do správneho a rozumného zhodnotenia. Zaznievajú hrozby zániku národnej kultúry, mcdonaldizácie, zániku národa, ktorý nemá vlastnú kultúru a podobne.

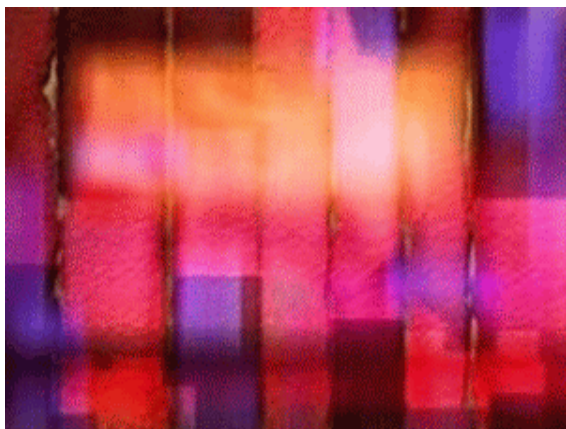
1.1. Čo je to národná kultúra?

Ako v mnohých iných témach, aj v tejto sa za tým, čo sa javí nad slnko jasnejšie, neraz skrýva peklo nevy povedaných, ale implicitných predpokladov. Podľa mojej mienky naša téma implicitne predpokladá, že:

- všetci vieme, čo je a čo nie je národná kultúra a
- s takto vymedzenou národnou kultúrou sa národ aj stotožňuje.

Pokúsme sa priblížiť problém na príklade.

Ktorý z týchto obrázkov sa vám viac páči a dali by ste si ho na plochu svojho počítača?

[Obraz akademickej maliarky Marty Hornikovej z cyklu AB OVO](#). Obrázok som stiahol z internetovej stránky, ktorá sa venuje kultúre a umeniu „[EQ – estetický quocient](#)“. Kto chce vedieť, o čom scéna je, zrejme to len tak bez prípravy nedokáže.

3D grafika od Kysly „[Západ slnka...](#)“ z internetovej stránky, ktorá sa venuje 3D grafike. Povedal by som, že obrázok nepotrebuje komentár, každý vie na prvý pohľad, o čom to je.

Myslím, že sa nepomýlim, ak budem tvrdiť, že 90-95% odpovedí by radšej uprednostnilo pravý obrázok. Videl som už veľa desktopov a ani na jednom som nevidel nejaký abstraktný motív. Podobne to bude aj s filmom. Určite si viac ľudí v TV pozrie „Hľadáme Superstár“, ako Šulíkov film „Orbis Pictus“. Ľubovoľná slovenská pesnička z popscény, ktorá sa hrá v našich rádiách, má ďaleko viac poslucháčov ako napríklad Suchoňova opera „Krútnava“, či nebudaj nejaké dodekafonické dielo slovenského hudobného skladateľa. Ľubovoľné magazíny s nekonečne sa opakujúcimi historkami zo života celebrit sú ďaleko čítanejšie než básne a próza slovenských autorov, ktorí si diela neraz vydávajú na vlastné náklady. A takto by som mohol pokračovať ešte dlho.

Vráťme sa k našim obrázkom. Podľa ochrancov kultúry patrí obraz Marty Horníkovej do národnej kultúry, a teda je hodný podpory štátu, zatiaľčo Kyslova grafika je jasný gýč, a teda do národnej kultúry nepatrí.

1.2. Dve národné kultúry

Máme tu teda paradoxnú situáciu: s tým, čo údajne patrí do národnej kultúry, sa stotožňuje 5-10% národa, a naopak - s tým, čo údajne do národnej kultúry nepatrí sa stotožňuje 90-95% národa. Pritom sa od tých 90-95% chce, aby financovali prostredníctvom daní názor, ktorý reprezentuje 5-10% zvyšku národa (odkiaľ som nabral tieto čísla vysvetlím neskôr).

Takéto číselné pomery zreteľne naznačujú, že o tom, čo je kultúra národa a čo nie, rozhoduje výrazná menšina národa. Pokúsme sa ju identifikovať. Nebude to vôbec ťažké, pretože sa táto skupina vôbec neskrýva, práve naopak, dáva o sebe veľmi často počuť. Sú to rôzni umelci: herci, režiséri, spisovatelia, maliari, hudobníci, kritici, umenovedci, publicisti ... skrátka ľudia, pre väčšinu ktorých je umenie fulltime jobom.

Zo špecifických dôvodov, ku ktorým sa ešte dostaneme, títo ľudia uprednostňujú iné vnímanie kultúry ako väčšina ostatných. Vyznačujú sa komplikovanejšími, rozvrstvenejšími potrebami ako iní jedinci, aspoň vo vzťahu ku kultúrnym fenoménom. Kým niekomu v hudobnom artefakte stačí rytmus a chytľavá melódia, oni uprednostňujú zložitú kompozíciu, rôzne štrukturované relácie k celým dejinám hudobnej kultúry, alebo jednoducho nezaraditeľnosť skladby. Kým bežný človek chce na obraze vidieť zrozumiteľnú scénu alebo jasný dej, oni uprednostnia povedzme dekompozíciu scény na prehádzané a do plochy komplikovane umiestnené fragmenty scény, alebo iba vzťah farebných plôch, či dokonca úplné pôsobenie náhody pri tvorbe obrazu. Zatiaľ čo bežný občan chce vo filme vidieť zrozumiteľný dej, atraktívnych hercov, skrátka chce na dve hodiny prestať vnímať svet, tak oni majú radšej bezdejové filmy alebo aj s dejom, ale hlavne so zložitejšou rafinovanou kompozíciou, odkazmi na iné kultúrne fenomény a čo ja viem čo ešte. A tak by sa dalo pokračovať ďalej v každom druhu umenia.

Je jasné, že už najmenej 600 rokov existuje rozpor vo vnímaní umenia a kultúry medzi väčšinou a menšinou. Pokiaľ sa nejakým nedopatrením dostane bežný človek do styku so súčasným výtvarným umením, tak pravdepodobne považuje to, čo uvidí za nehorázný podvod, a obyčajne to komentuje slovami: „*To predsa dokáže každý takúto mazanicu*“. Na druhej strane umelecká menšina neraz hanlivo hodnotí to, čo sa páči väčšine ako niečo primitívne, podliehajúce iba povrchným potrebám, gýčovité a podobne.

Ako ukážku pre oba postoje uvediem niekoľko citátov z rozhovoru Evy Likowskej so slávnym spisovateľom žánru sci-fi Stanislawom Lemom. Najprv názor, ktorý by asi výrazne podporila väčšina národa:

Ve „Světě na hraně“ tvrdíte, že je naše kultura v desolátním stavu. Říkáte: „Rozmytí hranice mezi uměleckým dílem a smetím, mezi kumštem a lajdáctvím, se mi jeví jako jeden z hlavních znaků naší epochy“.

Myslím si to stále. Je to obzvlášť dobře vidět v současném výtvarném umění, ve kterém z rozmanitých skvrn, rozteklín a čert ví čeho ještě, se dělá umělecké dílo. Jednou jsem byl v Berlíně na výstavě nazvané Nad vodou. V galerii stálo okolo 200 plných kbelíků vody - a to bylo vše. Já něco takového vůbec za umění nepovažuji. Nikdo mi nenamluví, že v kaňce udělané na plátně je nějaký hluboký smysl. V užitém umění se objevují židle, na kterých se nedá sedět a nádoby, ze kterého se nedá jíst.

No a teraz naopak názor, ku ktorému by sa zasa isto pridala tá umelecká menšina:

Jaký je váš postoj k masové kultuře?

Zakaluje mozek, ořezává představivost, a vybočuje vkus. Samozřejmě, ať si na okraji existuje, ale ne aby masová patlanina vytlačila kvalitní umění...

To, že práve Lem vyjadruje postoj oboch kultúr - masovej a umeleckej, je jednak typické pre jeho intelektuálnu nezávislosť, ale je to dané aj tým, že (aspoň podľa mojej mienky) Lem nikdy skutočne

umelecky náročné dielo nestvoril, hoci ako autor sci-fi patrí k tomu najlepšiemu, čo kedy bolo napísané.

Dúfam, že spomínané citáty dostatočne demonštrujú všeobecne pociťovanú skutočnosť, že existujú v rámci jednej kultúry prinajmenšom dve kultúry: väčšinová (masová) a menšinová.

1.3. Parazitizmus kultúrnej elity

Pomenujme konečne jedným výstižným slovom túto menšinu. Nechajme opäť zaznieť citát zo spomínaného rozhovoru so S.Lemom:

...kvalitní umění, které se stává čím dál tím víc elitářské...

Presne tak, najvýstižnejšie slovo je **elita**. Elita je vždy menšinová, a čo je najpodstatnejšie, je niečím výnimočná, jedinečná, **vymedzujúca sa z priemeru**.

Ak je tomu tak, musíme konštatovať, že táto elita nebojuje za záchranu národnej kultúry, ale iba za záchranu kultúry svojej.

Väčšinová kultúra, pravda, s vlastným udržiavaním nemá žiaden problém. Na jej financovanie prispieva väčšina malými individuálnymi čiastkami, čo dokopy značí obrovské sumy, z ktorých nielen tvorcom, ale aj mediátorom tejto kultúry zabezpečuje nemalé zisky. Príjmy špičkových holywoodských hercov, hokejistov, muzikantov a spevákov showbiznisu sú neraz rozprávkové a vyvolávajú (za opovrhnutie zle skrývanú) závisť umeleckých elít. Charakteristické pre väčšinovú kultúru je, že dokáže žiť a rozvíjať sa z vlastných zdrojov.

Na druhej strane elitárska kultúra - už len z definície - má málo vlastných zdrojov. Preto sa snaží získať zdroje cudzie. V biologickej ekológii, ak nejaký organizmus žije zo zdrojov iného organizmu, hovoríme o parazitizme. Nazdávam sa z dôvodov (ktoré presahujú tému tejto úvahy), že v kultúrnej ekológii môžeme o ňom povedať, keď elita žije zo zdrojov väčšiny, hovoriť ako o **kultúrnom parazitizme**. Podobne ako v organickom svete musí parazit nejakým spôsobom ochromiť schopnosť obrany hostiteľského organizmu, tak si aj kultúrne elity našli triky, ktorými vedia prinútiť väčšinu, aby pustila pierko. Pozrime sa na niektoré z nich.

1.3.1. Strach

Jeden z hlavných trikov tkvie v naháňaní strachu hostiteľovi. Tak neraz počujeme hrozby zániku „kultúrnej identity národa“, nech už to znamená čokoľvek. Zamľčané ostáva, prečo by mal mať národ vôbec nejakú identitu, či ju vôbec chce mať, či sa na to národa aj niekto opýtal. Nemyslím tým otázky typu: „*Ste za zachovanie národnej identity?*“ Na to samozrejme väčšina odpovie áno, pretože takto položená otázka nikoho nič nestojí. Ale ešte som nepočul, že by sa niekto opýtal v ankete: „*Ste ochotný zo svojej mesačnej mzdy dávať na dostavbu a chod Národného divadla povedzme 100 Sk?*“, tak som si skoro istý, že by väčšina opýtaných nebola ochotná. Možno ani 20 Sk by väčšina nedala. Prečo aj, keď väčšina národa do tohoto „svätostánku národnej kultúry“ (ako elita rada SND nazýva), za celý život ani nepáchne.

Pre parazitujúcu elitu je charakteristické, že nerada skladá účty, nepredstúpi pred hostiteľa a nepovie mu: „*pozri, aj týchto 200 kýchlov s vodou na výstave si platil v mene záchrany svojej kultúrnej identity. Pozri, aj tieto rozsvietené štvorčeky akademickej maliarky Marty Hornikovej (viď náš príklad vyššie) si prinajmenšom v investíciách do jej akademického vzdelania platil v mene zachovania vlastnej kultúrnej identity*“. *Pozri, aj toto divadelné predstavenie, kde pre teba nič nemá ani hlavu ani päť a herci spolu s autorom ti pripadajú zrelí do blázinca, bolo hradené z fondu Pro Slovakia, teda z tvojich daní, v mene zachovania tvojej kultúrnej identity. Je to naozaj to, čo je tvojou kultúrnou identitou?* „

Ale strach je najsilnejší, keď nevieme, čoho sa bojíme, keď je hrozba neurčitá. Preto paraziti neskladajú účty, ale hrozia: národ bez vlastnej kultúrnej identity nie je národ (pričom pravda ide o kultúrnu identitu menšiny národa). Inými slovami: ty väčšina, ktorá si platíš Superstár, s ktorou sa ochotne identifikuješ, zaplať aj akúsi „národnú identitu“, o ktorej ani tie elity nevedia čo to je,

a identifikuj sa s ňou, pretože ak nie... no čo ak nie? Každému čitateľovi tohoto príspevku slávnostne garantujem, že sa nedozvie nič konkrétne, o čo by prišiel, čo by mu nejako chýbalo. Ale naopak, keby nechal elitám plnú moc, tak by prišiel o svoju milovanú Superstár, pretože by mu ju elity zakázali a nahradili by ju nejakým tým divadlom, ktoré by on najradšej poslal do blázinca.

1.3.2. Výlučnosť

Ďalší dôležitý trik, ktorým kultúrni paraziti získavajú zdroje, vyplýva zo samotnej podstaty elitárstva: treba všetkých presvedčiť, že výlučnosť je znamením úspechu. Nikto nie je rád neúspešný a nikto nie je rád, ak v očiach druhých vyzerá neúspešne. Preto sú kultúrne elity hlboko presvedčené o svojej kultúrnej nadradenosti. Ich pohľadový vzťah k „masovej kultúre“ pozdvihuje ich samých vo vlastných očiach na vysoký a výlučný piedestál. Oni sú tí, čo dokážu za rozsvietenými, rozmazanými štvorčkami vidieť viac ako tí idioti, čo každý piatok pozerajú na stupídnu show v STV.

Aby o tejto svojej nadradenosti presvedčili pohrdané masy, vytvárajú okolo seba tajomný opar intelektuálnej nadradenosti. Nie je to vôbec ťažké, pretože ONI za rozsvietenými štvorčkami vidia viac ako vy. No a pre náš živočíšny druh platí aforizmus (myslím Marka Twaina): „*Rozumu je na svete dosť, ešte som nepočul, že by sa na jeho nedostatok niekto sťažoval*“. Pretože nikto nechce vyzerat' ako blbec, ľudia sa radšej identifikujú s predstavou svojej múdrosti. Konečným dôsledkom tejto psychohry je stav, že väčšina si povie: „*no ja neviem, tá mazanica na plátne mi pripadá ako nezmysel, ale ja tomu nerozumiem, čo keď na tom niečo je, tak radšej nepoviem otvorene, že to je blbosť, aby som nevyzeral ako nekultúrne hovädo*“. To, že takto väčšina mlčky podporí menšinu ovšem neznamená, že sa s jej kultúrou identifikovala. Treba jasne povedať – nie je to jej kultúra, je to kultúra parazitických elít. To, či je ich kultúrne vnímanie lepšie ako to masové je veľmi, veľmi sporné. Stačí si to rozdeliť na drobné. Je komplikovanejšie, štrukturovanejšie vnímanie lepšie, ako priamočiare a inštinktívne? Nie, je iba zložitejšie, čo nijako neznamená lepšie. Je výlučnosť lepšia? Naozaj neviem prečo, napríklad taký masový vrah je teda riadne výlučný, je to tiež elita v inej oblasti, a sotvako by mu priznal to, že je lepší. Kultúrni paraziti sú skrátka iní, výluční, ale rozhodne nie ani lepší ani horší a v demokratickej spoločnosti nemajú morálne právo sa nadrad'ovať. Práve naopak – z doteraz povedaného vyplynul ich parazitický charakter a morálnu stránku tejto skutočnosti nech si každý skonfrontuje s vlastnou predstavou o morálke.

1.3.3. Symbióza elít

Tretí trik tkvie v spolupráci s inými elitami, najmä mocenskými. Symbióza v organickom svete je veľmi častý jav. Obyčajne dva organizmy kooperujú takým spôsobom, že si vzájomne poskytujú časť svojich zdrojov tak, že obom to zvyšuje šancu na prežitie. Aj v kultúrnej ekológii tomu nie je inak. Kultúrna elita poskytne už spomínaným trikom výlučnosti podporu kultúrneho sebavnímania mocenskej elite a tá na oplátku poskytne mocenské nástroje kultúrnej elite na získanie zdrojov - dane na kultúru.

Ak je niekto predseda vlády alebo parlamentu, či prezident, sotva ho môžete nájsť v programe Hľadáme Superstár, ale iste z času na čas „musí“ zavítať do opery, aby nevyzeral ako „nejaký blbec z ľudu“. Skutočne by ma zaujímalo, koľko prezidentov začalo navštevovať „významné“ kultúrne podujatia až po zvolení do funkcie.

Ale nielen politici. Aj mocné finančné inštitúcie kupujú a inštalujú v bankových domoch rad umeleckých diel (viem z vlastnej skúsenosti). Preto... ozaj prečo? No aby hlavne vyzerali, aby si vytvárali dojem kultúrnej ustanovizne, ktorej nejde iba o zisk.

Podobne mocní zbohatlíci. Keď som svojho času čítal, čím si svoje sídlo vyzdobil taký Majský, hneď ma napadlo, že sotva vie, (okrem ceny) čo má.

Ale mecenáši umenia vždy boli, sú, a predpokladám, že ešte dlho budú. Pre dnešných kultúrnych príživníkov nie sú až takí dôležití, pretože ich je málo a príživníkov veľa. Oveľa významnejším prostriedkom na získanie zdrojov pomocou symbiózy sú demokratické inštitúcie. Pre symbiózu mocenských a kultúrnych elít je veľmi dôležité, že ich táto symbióza skoro nič nestojí. Zdroje na ňu totiž pochádzajú z daní, teda nie z vlastného vrecka mocenských elít. Demokracia - na rozdiel od

absolutistického zriadenia, kde majiteľ štátu (kráľ, diktátor,...) sa musí o verejné zdroje podeliť s ľuďom - teda „z vlastného“ vrecka, - má tú úžasnú výhodu, že rozdelením verejných prostriedkov rozdeľujúci o nič nepríde. Problém je iba v tom, že sa treba rozhodnúť do akých rozpočtových kapitol koľko.

Preto nájdete iba málo politikov, ktorí by spochybňovali financovanie národnej kultúry. Videli sme, čo sa spustilo na ministra P.Ruska (nech už si o ňom inak myslíme čokoľvek) z príživníckych kruhov iba za to, že chcel obmedziť financovanie jedného elitárskeho záujmu. Stačí si vypočítať názor ktoréhokoľvek top politika, a hneď uvidíme, ako bez rozdielu politického trička politická elita len preto aby nevyzerala nekultúrne, ochotne vyhodí naše peniaze na projekt, s ktorým sa možno ani národ nestotožňuje. Skrátka, symbiotický trik patrí v každom zriadení k úspešnej adaptačnej stratégii kultúrnych elít.

1.4. Máme rovnakú schopnosť vnímať umenie?

Aby som sa nepodobal na tých, ktorých kritizujem, prišiel čas na to, aby sme sa pozreli hlbšie na viaceré pojmy a tvrdenia, ktoré boli použité. V prvom rade sa pokúsím obhájiť tie čísla, ktoré som použil na podporu tvrdenia o dvoch kultúrach.

Kultúrne elity väčšinou mlčky predpokladajú, že všetci ľudia sú schopní rovnako vnímať každý artefakt, ktorý vytvorí. Samozrejme vedia, že v reálnom svete ľudia vnímajú umenie rôzne. Rozpor medzi predstavou o **rovnakej schopnosti vnímania** a **nerovnakom vnímaní** si väčšinou vysvetľujú zlou výchovou v rodine alebo v škole.

Pozrime sa na výsledky jedného rozsiahleho výskumu, v ktorom sa testovala zhoda mentálnych a psychických parametrov medzi osobami s rôznym stupňom genetickej príbuznosti (ukážku mám z knihy Matta Ridleya „Genom“):

Osoby na základe príbuznosti	Korelácia [%]
Rovnaká osoba testovaná 2x	87
Jednovaječné dvojčatá vychovávané spoločne	86
Jednovaječné dvojčatá vychovávané oddelene	76
Dvojvaječné dvojčatá vychovávané spoločne	55
Biologickí súrodenci	47
Rodičia a deti žijúci spoločne	40
Rodičia a deti žijúci oddelene	31
Adoptované deti žijúce spoločne	0
Nepříbuzní ľudia žijúci oddelene	0

Z tabuľky je zrejmé, že mentálne a psychické schopnosti sú výrazne determinované geneticky, teda sú vrodene. Podobné výsledky sa dosahujú aj v iných výskumoch, napríklad psychologických. Badateľný trend: ak v 60-tych rokoch dvadsiateho storočia neodarwinistické vedné disciplíny predpokladali, že naše správanie je asi zo 60-tich percent vrodene a o ostatné sa stará výchova a prostredie, ďalšie a ďalšie výskumy posúvajú hranicu ďalej. Dnes sa už objavujú články, kde sa vrodenosť nášho správania predpokladá okolo 80 percent, čo pekne sedí s našou tabuľkou. Predstava osvietených filozofov o narodenom človeku, čistom ako nepopísaný list, ktorého až spoločnosť formuje výchovou, je teda vo svetle vedeckých poznatkov neudržateľná.

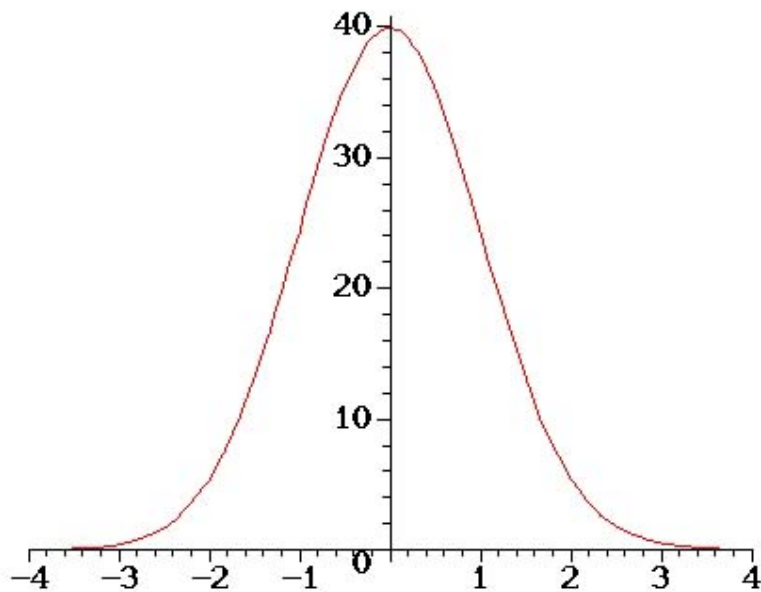
Moderné umenie je často vysoko abstraktné. Vyžaduje určitú schopnosť abstrakcie. Moderné umenie je často mnohvrstvé, vyžaduje teda sústredené poznávacie úsilie, teda určitú schopnosť poznávania. Myslím, že vec je jasná, pokiaľ na niečo treba viac schopností ako na niečo iné, tak na to treba aj iné vrodene vlastnosti.

Kultúrne elity, tak ako iné elity (napríklad sérioví vrahovia, alebo ľudia s absolútnym sluchom, či homosexuáli a podobne veľa iných príkladov menšín) sú prinajmenšom zo 70% elitami vďaka vrodenej vlastnosti. Preto predpoklad, že národ nerozumie kultúre kvôli zlej výchove, alebo preto, lebo školstvo dostáva málo prostriedkov na správnu výchovu, je prinajmenšom zo 70% nesprávne.

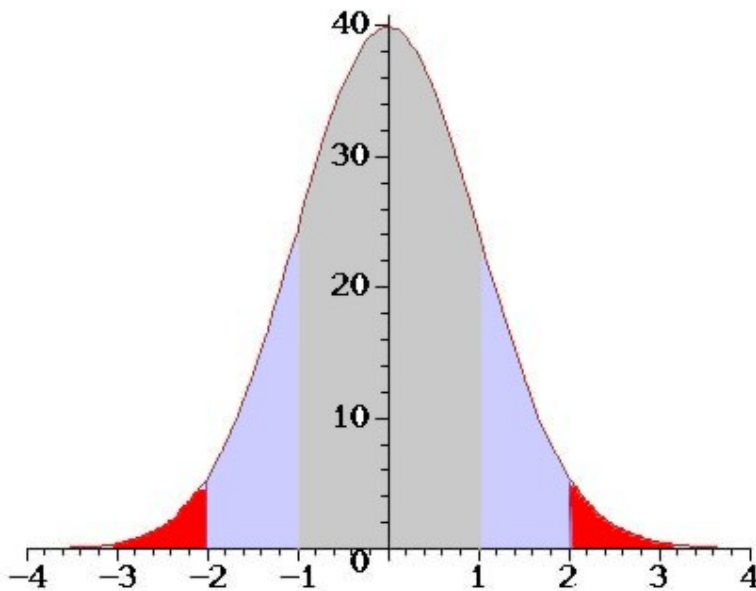
1.5. Prečo nie sme rovnakí?

1.5.1. Kvantitatívna príčina

Ak budeme merať u ľudí nejakú vlastnosť (napríklad schopnosť vnímať moderné umenie) a výsledky štatisticky zhodnotíme, dostaneme najskôr tento notoricky sa známy graf:

Na vodorovnej osi vidíme priemernú hodnotu 0 (napríklad priemernú schopnosť vnímať moderné umenie) a potom odchýlky od tohoto priemeru. Jedna znamená tzv. štandardnú odchýlku, čo je priemerná hodnota zo všetkých nameraných odchýlok od priemeru. Na zvislej osi potom vidíme mieru pravdepodobnosti, že sa v tej hodnote jedinec ocitne. Tomuto podobný graf dostaneme vždy, keď hodnotíme nejaký jav v mnohých náhodných prípadoch. Čím viac prípadov meriame, tým bližšie sa graf podobá uvedenému. Hovorí sa tomu Gauss-Laplaceho normálne rozdelenie pravdepodobnosti. Keď vyznačíme plochy pod krivkou podľa celých násobkov štandardnej odchýlky, dostaneme takýto obrázok:

Dá sa vypočítať, že v šedej zóne sa nachádza okolo 66% prípadov, v šedej + modrej okolo 95% prípadov.

Čo z toho pre nás vyplýva? Šedý priemer tvorí skoro 70% ľudí, ak meriame akúkoľvek ich vlastnosť. Opäť to sedí s predchádzajúcimi číslami. Čím viac je nejaká vlastnosť extrémnejšia, tým menej ľudí ju má. Je to prírodný zákon, odrážajúci náhodnú podstatu nášho sveta. Ďalším dôsledkom je, že byť elitou nie je nijaká výsada ale náhoda, ktorá v istom zmysle zrovnoprávňuje všetky elity, či už ide o sériových vrahov alebo tvorcov abstraktného umenia.

1.5.2. Kvalitatívna príčina

Predchádzajúca kapitola vychádzala z počtu pravdepodobnosti, ktorý kvantitatívne vyhodnocuje náhodné javy. Bola postavená na predpoklade, že ľudské vlastnosti sa vyskytujú náhodne. Hoci číselné hodnoty približne zodpovedajú viacerým výskumom, zostáva ešte akási pochybnosť. Čo keď v skutočnosti náhoda nehrá takú úlohu vo formovaní človeka? Kde vlastne náhoda spôsobuje tie rozdiely?

Na prvý pohľad sa ľudia iba veľmi zriedkavo na seba výrazne podobajú, v podstate iba jednovaječné dvojčatá. Náhoda spôsobí, že sa stretne konkrétna dvojica, náhoda teda spôsobí, že sa stretnú dva genómy. Ale tam to nekončí. Pri vzniku zárodočných buniek (vajíčka a spermie) náhoda do veľkej miery spôsobuje, ako sa z dvoch sád génov (od otca a matky) „namieša“ v spermii alebo vajíčku jedna sada génov. Keď splynú tieto oddelené sady, jedna v spermii a jedna vo vajíčku, tak splynuli dva náhodné procesy tvorby týchto sád. Každé vajíčko sa teda líši od iného vajíčka tej istej matky a každá spermia sa líši nejakou od inej spermie toho istého otca s určitou pravdepodobnosťou. Preto sa deti tých istých rodičov vždy líšia, hoci sa na seba zároveň aj s určitou pravdepodobnosťou podobajú. Jedine jednovaječné dvojčatá, keďže vznikli rozdelením už oplodneného vajíčka, sa na seba podobajú viac ako 80 percentne.

Pôsobenie náhody týmto nekončí. Aj jednovaječné dvojčatá majú rozdielne zážitky, a hoci sú podľa posledných tvrdení na viac ako 80% predurčené génmi, predsa len je ich správanie formované na zvyšných 20% prostredím.

Náhoda teda hrá v distribúcii vlastností ohromnú úlohu a pokojne môžeme predpokladať, že rozloženie tejto náhody sa dá uložiť pod Gaussovú krivku. Z uvedeného vyplýva aj to, prečo existuje ten šedý priemer. Náš genóm je predsa pre všetkých ľudí na viac ako 99,9% rovnaký a náhoda dokáže túto

rovnakosť iba stlačiť na šedý priemer. Darwinovský prírodný výber na jednej strane zabezpečil veľkú odolnosť genómu ľudstva v jeho celku proti náhode, na strane druhej nedokáže zabezpečiť odchýlky od štandardu, teda 100 percentnú odolnosť proti náhode u jednotlivých ľudí. Sme teda výslednicou dvoch proti sebe pôsobiacich prírodných síl: prírodného výberu, ktorý uprednostňuje stabilitu, a náhody, ktorá stabilitu narúša.

1.6. Vymedzenie národnej kultúry

Musíme sa naučiť na ľudskú prirodzenosť pozerat' inými očami. Aj v takých otázkach, akou je národná kultúra. V doterajšom texte som trestuhodne zamieňal dva pojmy: kultúra a umenie. Spravil som tak zámerne, pretože kultúrne elity to robia skoro pravidelne. Teraz však prišiel čas, aby sme si ujasnili pojmy.

1.6.1. Kultúra ako metasystém

Skúste si predstaviť situáciu, že by ste mali porovnať spoločenstvo ľudí, mravenisko, bunky v organizme, svorku vlkov, alebo tlupu šimpanzov. Ako by ste asi postupovali? Alebo keby ste chceli porovnať spoločenstvo kmeňa na ostrove Papua Nová Guinea a mestskú konglomeráciu v povodí Rýna. Možno nájsť niečo spoločné medzi ktorýmkoľvek z uvedených prípadov a komunitou kooperujúcich robotov v jednom z výskumných projektov [Massachusetts Institute of Technology](#) (MIT)? Ak chceme niečo porovnávať, musíme poznať, čo je spoločné, aby sme vedeli oddeliť rozličné. Spoločná pre všetky uvedené prípady je vzájomná previazanosť a kooperácia častí. Ďalej môžeme povedať, že časti týchto previazaných celkov sú do vysokej miery v nejakej, pre celok podstatnej otázke rovnaké. V projekte MIT sú roboty rovnako vyrobené, majú zrejme spoločný cieľ a do značnej miery podobné programy. V organizme sú bunky s rovnakým DNA a spoločným cieľom: rozmnožiť čo najviac spoločné gény. V mravenisku majú všetky mravce rovnakú DNA a spoločnú feromónovú komunikáciu. Vo zvieracích spoločenstvách majú jedinci vysoko rovnakú DNA, spoločný systém komunikácie a spoločný systém sociálnych vzťahov. V ľudských spoločenstvách majú jedinci jednak vysoko rovnakú DNA, ale majú aj spoločné pravidlá správania sa, zákony, poznatky, reč a veľa iného. Z uvedených príkladov možno vypozerovať narastajúcu mieru zložitosti kooperácie častí v celku. Zároveň si môžeme povedať, že systém týchto vzťahov vlastne charakterizuje ten celok, nie jeho časti. Pokiaľ vychádzame z predpokladu, že všetko živé na Zemi sa vyvinulo z nejakého predka evolučnými zákonitostami (zákony prírodného výberu), naznačený systém narastania miery zložitosti kooperácie častí je vo vynikajúcom súlade s nimi. Skutočne, ako by sme vysvetlili vznik ľudskej kultúry, predpokladajúc evolučné zákonitosti vzniku človeka, ak by sme zároveň tvrdili, že jeho kultúra nemá na svete nič podobné?

Všetko, čo ľudia robia, nejakým spôsobom súvisí s inými ľuďmi. Ekonomika je vlastne dôsledok deľby práce. Politika je iné slovo pre systém vzťahov záujmových skupín. Veda a technika, umenie, filozofia sú prostriedky vytvárania zložitých vzťahov medzi jedincami a skupinami jedincov. Rozdiel medzi vzťahmi v mravenisku, organizme, skupine robotov, tlupe opíc a tlupe ľudí je v skutočnosti hlavne kvantitatívny.

Môžeme teda povedať, že kultúra je **metasystém vzťahov medzi skoro totožnými časťami celku**. Vyvinula sa tak, ako sa vyvinulo naše telo a myseľ, a podlieha rovnakým vývinovým zákonitostiam ako organizmy. Umenie je iba jedným z mnohých javov ľudskej kultúry.

1.6.2. Kultúra a kultúry

Myslím, že takéto chápanie kultúry je najmenej zmatečné. Dnes sa bežne používa pojem kultúry v intuitívnej súvislosti, napríklad ľudská kultúra, bunečné kultúry, národné kultúry, internetová kultúra, kultúra stolovania, jazyková kultúra, firemná kultúra, politická kultúra, subkultúra a pod.

Pokiaľ prijmem uvedenú definíciu, ľahko pochopíme, čo majú rôzne kultúry spoločné, a teda prečo ich intuitívne spájame do jedného pojmu.

Jedným z hlavných dôsledkov našej definície kultúry je fakt, že neexistuje jedna národná kultúra, ale rad kultúr, ktoré majú niečo spoločné a iné zas odlišné. A aj tieto kultúry (často nazývané subkultúry) sa dajú rozložiť na menšie kultúry. Povedzme napríklad, že existuje slovenská národná kultúra. Ako sme už v kapitole „Dve národné kultúry“ ukázali, dá sa táto rozdeliť na kultúru väčšiny a kultúru menšiny. Ale je tá väčšina homogénna? Iná je kultúra na dedinách, iná v mestách, iná je v rôznych profesiách, iná je v rôznych geografických oblastiach Slovenska, nehovoriac o rozdieloch v kultúrach národností na Slovensku.

Je zrejmé, že to, čo do nejakej kultúry patrí a čo nie, je vecou subjektívneho vymedzenia. Objektívne vymedzenie je iba na celé ľudstvo. Dá sa povedať, že existuje kultúra ľudí všade tam, kde ľudia akýmkoľvek spôsobom sú, alebo už boli a zanechali nejaké artefakty, alebo správa o tom, že na tom mieste boli, zostala v povedomí. Súčasťou ľudskej kultúry je teda aj Mesiac, vesmírne sondy a dokonca rýchlosťou svetla sa rozširujúca guľa rozhlasového a televízneho vysielania, ktorá už dnes bude dosahovať skoro 100 svetelných rokov.

Subjektívne vyčleňovanie subkultúr z globálnej kultúry má svoje výhody a svoje nevýhody.

Vymedzovanie musí nevyhnutne niektoré aspekty vymedzenej subkultúry ignorovať, čím sa takto vymedzená kultúra stáva ochudobnenou a tým menej pravdivou, čím väčšieho vymedzenia sa dopustíme. Zároveň je však ľahšie uchopiteľná a popisateľná. Nevyhnutnosť vymedzovania je hlavnou príčinou nedorozumení v chápaní kultúry, pretože pokiaľ niečo vymedzujeme a zároveň zreteľne neurčíme kritériá, podľa ktorých sme vymedzovali, tak sme povedali o kultúre iba menej podstatnú časť. Pri vymedzovaní treba povedať nielen to, čo je obsahom vymedzenej časti, ale aj to, čo sme do nej nezahrnuli a prečo sme to nezahrnuli. Ak teda niekto tvrdí, že niečo patrí do národnej kultúry, a iné nie, mal by povedať prečo.

1.6.3. Vymedzenie národnej kultúry kultúrnymi elitami

Ako sme už spomenuli, kultúrne elity vymedzujú svoje záujmy ako kultúru národa. Svoje vrodené vnímanie sveta povyšujú na celonárodné hlavne preto, že ho chápajú ako komplexnejšie, než ho má väčšina národa. Komplexnejšie značí, že zahrňuje aj to jednoduchšie, ktoré je vlastné väčšine národa a teda všetkým. To je síce do značnej miery pravda, ale nijako to súčasne neznamená, že ak je niečo komplexnejšie u menšiny než u väčšiny, tak to zároveň túto väčšinu aj reprezentuje. Značí to iba jediné – pocit nadradenosti väčšiny nad menšinou. Nikto totiž nedokáže podložiť takéto predstavy o vymedzení národnej kultúry racionálnym argumentom.

Druhý aspekt takéhoto vymedzenia je mocenský. Ťažko totiž vymedziť aj jednotnú národnú kultúru kultúrnych elít. Na území Slovenska existuje viacero kultúrnych elít. Môžeme ich ľubovoľne vymedzovať na základe národnostných, náboženských alebo profesijných kritérií. Čo je a čo nie je národná kultúra bude vyzeráť inak, keď pri moci budú komunisti, kňazi, Matica slovenská, športovo založení pravíkoví politici (viď výstavba Národného tenisového centra) alebo ministri maďarskej národnosti. Preto sa kultúrne elity rady stotožňujú so štátom, čoho dôsledkom je fakt, že ich významným kritériom vymedzenia národnej kultúry je stotožnenie s geografickým a politickým vymedzením štátu. Národná kultúra je teda nielen to, čo tvorí primárny záujem tej-ktorej elity, ale všetko, čo táto uzná za ideologickú alebo geografickú súčasť vlastnej totožnosti. Stotožnenie vlastných potrieb so štátom je veľmi charakteristické pre európske kultúrne elity.

1.6.4. Moje vymedzenie národnej kultúry (utilitaristické)

Pokiaľ je možné takéto subjektívne vymedzovanie pojmu národná kultúra, prečo by som si nemohol dovoliť aj ja vlastné.

Ako kritérium výberu použijem prirodzené rozdelenie ľudí podľa kapitoly „Prečo nie sme rovnakí?“. Ide o rozdelenie, ktoré berie do úvahy vrodené schopnosti vnímania reality ľudí. Druhým kritériom bude územné vymedzenie národa. Je to neobjektívne vymedzenie národa tak, ako každé iné.

Nuž potom je národnou kultúrou to, s čím sa stotožňuje „šedá väčšina“ – 66% obyvateľov štátu. Čo je obsahom takejto národnej kultúry ľahko zistíme prieskumami verejnej mienky. Napríklad rôzne televízne reality show budú do národnej kultúry určite patriť, a filmy Larsa von Triera nie. Do národnej kultúry bude patriť radosť z nákupu a konzumácie produktov (konzumný spôsob života) a nebude tam patriť kritika takéhoto správania sa. Do národnej kultúry bude zrejme patriť čítanie časopisov a novín s článkami o celebritách a nebude patriť čítanie tzv. krásnej literatúry. No a show „Hľadáme superstar“ z národnej kultúry rozhodne nemôžeme vynechať. Do národnej kultúry bude pravdepodobne patriť pracovitosť ale aj defetizmus a frľanie. Skrátka všetko to, čo kultúrne elity s dešpektom rady zaraďujú pod pojem „masová kultúra“.

Je takéto vymedzenie neoprávnené? Myslím, že dostatočne dobre poznám názory kultúrnych elít (k nim neodbytné patrí aj vrstva kultúrnych snobov), aby som mohol tlmočiť ich hlavnú námietku, a to, že masová kultúra je menej kvalitná a že ak sa nebude obmedzovať, teda ak by sa k pojmu národnej kultúry pristupovalo utilitaristicky, tak by celková kultúrna úroveň klesla. Touto témou sa budem zaoberať podrobnejšie v kapitolách o umení, teraz len poukážem na typický mystifikačný charakter tohoto argumentu. Kultúra väčšiny totiž existuje a bude existovať na jednoduchšej báze, či sa budeme tváriť, že to ignorujeme alebo nie. Rovnako dôležité ale je aj to, že bude vždy kultúra menšin a elít, nech bude kultúra väčšiny akákoľvek. Vyplýva to z Gaussovej krivky a z ľudskej prirodzenosti formovanej miliónmi rokov. S dynamikou kvality to nemá nič spoločné.

Časť 2. Ako sa nám to len mohlo stať?

V druhej časti cyklu by som rád pohovoril o umení trochu hlbšie. Prečo niekto má rád Desmod, či rap a iný to isté neznáša a dá prednosť Mozartovi, Johnovi Cageovi. A naopak. Prečo sa tak úspešne uplatnia jednoduché melódie a texty a tie údajne „vysoko kvalitné“ zasa nie?

2.1. Memetika v instantnom prášku

Veľmi dobrou odpoveďou je teória mémov. Podľa tejto teórie je každý základný element ľudskej kultúry, ktorý je spoločne zdieľaný viacerými ľuďmi mémom. Sú to myšlienky, návody, melódie, vtipy - skrátka všetko, čo tvorí ľudskú kultúru.

Mémy majú jednu podstatnú vlastnosť - majú schopnosť sa rozmnožovať, podobne ako gény (názov nie je zvolený náhodne). Tak ako sa gény prostredníctvom organizmov replikujú pokiaľ možno do čo najviac organizmov, tak aj mémy sa snažia rozmnožiť pokiaľ možno do čo najviac hláv. Gény a mémy sú dve formy toho istého - replikátora. Replikátor sa vyznačuje tým, že sa snaží zmnožiť do čo najviac kópií. Ak o tie isté zdroje (biotop, či hlavy) súťažia dva rôzne replikátory (gény, mémy), väčšiu časť zdrojov obsadí ten, čo sa z nejakých dôvodov dokáže šíriť rýchlejšie. Tomuto procesu sa hovorí prírodný výber.

Tak ako sa gény spájajú do kooperujúcich celkov (DNA, RNA) a tým zvyšujú svoju šancu na úspech, tak aj mémy sa šíria ľahšie, ak sa spájajú do komplexov, ktoré nazývame mémové komplexy - *memplesy*. Napríklad náboženstvá sú také memplexy. Memplex môže chápať ako analógiu pojmu orgnizmusus v biológii. Mém celibátu by nemal šancu šíriť sa ak by nebol spojený do memplexu s mémom posmrtnej odmeny a večnej blaženosti.

Umelecké diela, rovnako ako prvky zábavy sú memplexy. Prečo sa šíria a ako to robia? Predstavím vám mém, ktorý má malú šancu na šírenie: „*Sex je zlo*“. Po prečítaní si väčšina z vás nájde protiargumenty, alebo toto tvrdenie jednoducho ignoruje a do ich hláv sa nerozmnoží a ani z ich hláv sa nebude šíriť ďalej. Lenže ja vám to nedovolím, pretože skúsím pokračovať.

Skúsím mém: „*Sloboda je pre človeka veľmi dôležitá*“. Tento mém pravdepodobne už je replikovaný vo väčšine hláv, ktoré si toto moje tvrdenie prečítali, a tak sa môj mém nemal problém usadiť v nich vedľa podobných mémov. Mém o slobode uspokojuje prirodzenú potrebu organizmu získať o prostredí čo najviac dôležitých informácií, aby dokázal v rôznych situáciách rozoznať pre seba čo najviac možností riešenia a mohol sa tak rozhodnúť pre to preň najvýhodnejšie. Čím mám väčšiu slobodu, tým mám viac možností pre rozhodovanie. Mém slobody má čo ponúknuť organizmu a tak sa veru šíri veľmi úspešne.

Teraz sa vrátim k mému o sexe. Vytvorím memplex: „*Sloboda je pre človeka veľmi dôležitá. Sex obmedzuje slobodu. Sex je zlo*.“ Takýto memplex je už asi ťažšie odmietnuť a myslím, že má šancu sa rozšíriť do viacerých hláv, ako osamotený mém: „*Sex je zlo*“.

Je to jednoduchý príklad a má slúžiť čisto na ilustráciu faktu, že mémy k tomu, aby mali úspech musia priamo, alebo pomocou iných mémov uspokojovať nejaké vrodene potreby organizmu, v našom prípade druhu Homo sapiens. Tie mémy, ktoré priamo uspokojujú nejaké potreby organizmu sa nazývajú *hook mémy*.

Každý úspešný memplex musí teda obsahovať minimálne jeden hook mém, musí uspokojovať prirodzené potreby organizmu. Ak sa má nejaký artefakt úspešne šíriť, musíme v ňom hľadať tie háčiky, ktoré mu pomôžu zadrapiť sa do hlavy. Evolúcia nás vybavila určitou škálou psychických mechanizmov (nesprávne: inštinktov), ktorými rovnako ako všetky cicavce rozoznávame čo je pre nás výhodné a čo nie, presnejšie povedané: čo je výhodné pre rozmnoženie našich génov. A tak máme pocity súvisiace s rozmnožovaním, s postavením v hierarchii svorky, so zháňaním potravy, s orientáciou v prostredí a podobne. Súhrnne ich vnímame ako pocity. Tie nám hovoria toto je „dobré“ toto zasa „zlé“. Pocity sú presne tým, čo Sigmund Freud nazval *nevedomím (Unbewusstsein)*, pretože

ich nevnímame vedome, iba ich vedome interpretujeme. No a presne tieto pocity sú tie štruktúry v mozgu, na ktoré sa iné štruktúry - mémy - nahákujú, alebo ak chcete, ktoré tieto mémy dráždia rovnako, ako zmyslové podnety.

To ako sú vrodené štruktúry schopné vnímať podnety závisí v prevažnej miere od biologického replikátora - génov. Niektorí na neprijemný podnet reagujú ústupom iní agresiou. To bol pravdaže hrubý príklad. Celková reakcia vrodeneho Ja je oveľa jemnejšia a mnohoznačnejšia. Pre našu potrebu je dôležité vedieť, že to, či sa nejaký mém má schopnosť replikovať do tej ktorej hlavy závisí od jej vrodeneho nastavenia.

Mémy tvoria naše vedomie. Od narodenia, ba ešte aj pred ním vytvárajú skoro do puberty obsah toho, ako vnímame seba a svet, vytvárajú akýsi parazitný orgán na evolučne staršom mozgu. Tento sa zvykne nazývať egoplex - teda memplex Ja.

Každý memplex, ktorý nemá byť rozleptaný pôsobením iných mémov musí obsahovať obranné mémy. Povedané evolučnou terminológiou: je v zájme ostatných mémov memplexu obsahovať také mémy, ktoré bránia replikácii rozleptávajúcich mémov. Ešte presnejšie: memplexy, ktoré obsahujú obranné mémy majú v populácii väčšiu šancu na prežitie, ako také, ktoré ich nemajú, preto postupne v populácii prevážia. To je napríklad dôvod, prečo ak niekto prijme v mladosti nejaký komplexný názor len veľmi ťažko ho opúšťa. Je to tým ťažšie, čím je ten nový názor „opačnejší“, teda povedané memeticky: čím viac toxických mémov obsahuje voči starému memplexu. Platí skôr opačný proces. Existujúci memplex nabera viac a viac sebatvrdzujúcich a obranných mémov až sa stáva prakticky nezničiteľný. To je najzreteľnejšie u už dávno „hotových“ osobností v strednom a vyššom veku. Obranné mémy dokážu aj zjavne odporujúce fakty pretransformovať do vyhovujúcej podoby pre memplex.

Memplexy podobne, ako organizmy vytvárajú rôzne formy spolužitia. Nájde sa parazitujúce memplexy, symbiotické štruktúry, ale ja niečo podobné potravinovému reťazcu. Preto sa dá hovoriť o memetickej ekológii, ktorú ja skrátene nazývam *mekológia*. Memplexy rovnako ako organizmy obsadzujú mekologické [niky](#) a [habitáty](#) a súťažia o ne, pričom využívajú podobne ako organizmy rôzne populačné stratégie, z ktorých nás najviac budú zaujímať [r a K stratégie](#). Zjednodušene povedané *r stratégia* je orientovaná na veľa jednoduchých potomkov, z ktorých určite niektorí prežijú, kým *K stratégia* je orientovaná na potomkov vybavených mnohými schopnosťami na prežitie, pričom však ich môže byť zákonite menej, ale viac z nich prežije.

2.2. Umenie z pohľadu memetiky

Toľko teória mémov a teraz sa vrátim k umeniu. Je viacero predstáv, prečo človek vytvára umenie a prečo ho prijíma. Podľa týchto konceptov potom vzerá aj príslušná definícia umenia. Po siahodhlom teoretickom úvode asi nebude prekvapením, že ja ostanem pri tom memetickom výklade.

Každé umelecké dielo je memplex. Ako taký, musí obsahovať nejaké hook mémy. Ak pozeráme na obraz, na ktorom vidíme nejakú scénu, štruktúra toho obrazu, alebo nejaké prvky na ňom musia vyvolávať emočnú ozvenu. Jednoduchý príklad. Povedzme, že sa niekto zaľúbil na letnom morskom pobreží, práve bolo ráno, po včerašom prudkom daždi z pobrežia stúpa teplá hmľa a práve vtedy partnerka dala jasne najavo, že „áno“. No a po rokoch dotyčný jedinec uvidí krajinku s letným oparom na opustenom morskom pobreží, čo bude jasne evokovať opustený čln na piesku. Maliar možno chcel iba zobrazit' nostalgii prázdneho pobrežia, ale náš príkladný jedinec zrazu pri pohľade na obraz pocíti nevysvetliteľnú kladnú emóciu. Pocit ako memplex sa doň zreplikoval z pocitu umelca. Obsahoval príslušné hooky: opar, prázne pobrežie, opustenosť loďky. Toľko skutočne veľmi jednoduchý príklad, ktorý ale vystihuje mechanizmus replikácie umenia ako memplexu.

Vedľa stojaci jedinec vidí: loďka na pobreží - no je tam toho. Myslím, že nemusím vysvetliť prečo. Pravda, nájde sa skutočný znalec umenia, a ten k obrazu pristúpi tak dáko okľukou. Má vrodenu schopnosť vyššej miery empatie. Pozrie na obraz, identifikuje prvky a ich význam (rozdelí memplex na mémy) prideli im pomocou empatie citový význam (precíti obsah obrazu) a vytvorí si hook mém z toho, ako ten obraz dokáže uspokojiť jeho potrebu nadchýňať sa svojopu schopnosťou vnímať umenie, teda sprostredkovane: ako ho posunie v pomyselnej hierarchii tlupy vyššie nad tých barbarov, ktorí

umeniu nerozumejú¹. Ako v tom obraze dokáže vidieť to, čo iní nevidia. Je to skutočne výnimočný (deviantný) jedinec, ktorý spadá podľa gauss-laplaceho normálnej distribúcie pravdepodobnosti medzi nenormálnych 5% jedincov.

To ako bude nejaký artefakt schopný sa replikovať v populácii závisí teda od hook mémov, ktoré obsahuje. Čím je hook mém priamočiarejší, teda napríklad čím jednoduchšie štruktúry vnímania hákuje, tým má väčšiu šancu rozšíriť sa do viacerých hláv. Ak niekto vytvorí pesničku s textom o láske, pričom táto je hlavne rytmická (uprednostňovaný je rytmus tepu srdca), melodicky jednoduchá, tak má rozhodne veľkú šancu na reprodukčný úspech. Zashuje základné štruktúry sexuálneho vnímania, vytvára sotva postrehnuteľné (ale merateľné) sexuálne reakcie. Taká pesnička má navyše šancu zasahovať tínejdzrov, pretože práve tí sú z biologického hľadiska hormonálne najaktívnejší a ich egoplexy ešte nemajú dostatočne robustnú stavbu.

Ak si človek spraví analýzu pop-music, tak zistí, že ju tvorí len veľmi úzka škála harmonických, kompozičných a melodických postupov. Túto analýzu spravili v MIT a vytvorili prvý program, ktorý generuje pop pesničky. S akým úspechom neviem, nepodarilo sa mi o tom viac zistiť. Od počiatku pop-music hrá veľkú úlohu rytmus, ktorý zasahuje nejaké pradávne socializačné štruktúry nášho druhu a veľmi pravdepodobne aj predchodcov nášho druhu. Melodicky majú väčší úspech tzv. „sladčáky“, ktoré nejako korelujú s pocitmi zaľúbenia, teda ich štruktúrna výstavba „nasadá“, hákuje na pocity, sprevádzajúce naše tančky pri pohlavnom výbere. Mladých súperiacich samčiek nášho druhu zasa silno oslovuje rôzne „drsná“ agresívna hudba, ktorá útočí na vrodene mechanizmy súperenia o alfa postavenie v tlupe. Aj kult hviezd pop-music je o tom - byť čo najviac spojený s úspešným alfa samcom (samcou).

Prečo je teda masová a elitná kultúra? Pretože mémy sa naučili počas vývoja civilizácie a aj v predcivilizačnom období uspokojovať (dráždiť) vrodene pocitové štruktúry, ktoré si gény vyvinuli na iné účely. Prírodný výber zabezpečuje, že tie memplexy, ktoré sú schopné hákovať viac hláv, majú aj viac kópii a tie, ktoré menej majú aj menej kópií.

2.3. Umenie - ukážka víťazstva mémov nad génami

Predchádzajúci odstavec považujem za dôležité hlbšie rozviesť, hlavne preto, že ak má byť niečo teóriou, tak to má byť schopné robiť aj nejaké predpovede. Ako evolucionista zastávam názor, že žiadna teória nemôže byť správna, ak nedokáže popísať vývoj svojich predpokladov, obsahu a záverov. Vývoj umenia nemožno popisovať nezávisle od vývoja nášho druhu. A práve v popise toho vývoja je možné nájsť vysvetlenie niektorých aspektov umenia, ktoré iné teórie nedokážu konzistentne vysvetliť.

Prevažná časť vývoja nášho druhu (a predchodcov nášho druhu) prebiehala v societách lovecko-zberačských tlúp. Z pohľadu tvorby a šírenia mémov a memplexov je podstatné, že tieto mali iba veľmi malé šance na šírenie, pretože lovecko-zberačské tlupy boli malé (vraj pre náš druh je typická veľkosť society 100-150 jedincov). Ak sa objavil nejaký mém, ktorý pôsobil proti prirodzenej genetickej podstate jedinca, tak mal iba mizivú šancu na úspech. Z pohľadu genetiky sa aj vtedy rodili geneticky deviantní (odchýlni) jedinci, tí však mali nižšiu šancu na rozmnoženie svojich génov a často boli práve pre svoju odlišnosť fyzicky eliminovaní normálnymi jedincami. Dôsledkom toho je, že uspieť mohli iba také mémy, ktoré zasiahli všetkých jedincov tlupy. Z už uvedeného sa dá predpokladať, že to mohli byť iba také mémy a memplexy, ktoré obsahovali veľa hook mémov, ktoré priamo uspokojovali génmi vytvorené potreby. Inými slovami: mémy boli úplne závislé od génov a iba v ojedinelých prípadoch mohli pôsobiť proti záujmom génov. Selektčný tlak izolovanej tlupy preferoval iba také mémy, ktoré slúžili záujmom génov.

Toto sa týka aj tých mémov a memplexov, ktoré vytvárajú kultúru tlupy. Tu sa zaoberám umením a

¹ O podobný výklad sa pre ilustráciu pokúsím aj ja v príklade z prvej časti tejto štúdie, teda výtvarného objektu alademickej maliarky Marty horníkovej. Vidíme stenu zloženú z rôznych farebných a rôzne jasných štvorcových plôch. Plochy vyjadrujú zjavne určitú diverzitu, rôznosť, ktorá ale nie je jasne vyhranená, je to rôznosť v prelínaní, je to o hraniciach, ktoré nerozdeľujú, ale spájajú. Ide o pocit súnalezitosti k inakosti, mnohorakosti.

preto skúsím načrtnúť vývoj v tejto oblasti. Ako príklad budem uvádzať hlavne hudbu, pretože tá je pravdepodobne najstarším umeleckým prejavom, možno s výnimkou rozprávania príbehov, teda slovesného umenia.

2.3.1. Strata nevinnosti

Zvukové prejavy všetkých lovecko-zberačských kultúr na Zemi sú spojené so spoločenskými rituálmi. Sú to hlavne rytmické tance a spevy, ktoré majú jednoznačne socializačný význam, podobne ako hľadanie parazitov v srsti u našich opičích príbuzných. Spoločné úkony v rytme hypnotizujú a dávajú kolektívny pocit, čo je pravdepodobne hlavný význam rytmu - synchronizácia duševných pochodov. Hudba je prísne účelová a mémy, ktoré ju tvoria sa za generácie vyseletovali do prísne danej podoby. Tvorivosť je prakticky vylúčená. Niekde sa praktizujú rituály, kde sa rozpráva príbeh, ktorý popisuje nejaký úspešný lov, ale forma je presne daná a neprekračuje sa. Kto skúsi niečo iné, je ostatnými ostrakizovaný a jeho memplexy nemajú šancu na replikáciu.

Hudobné mémy teda pôvodne hákujú socializačné pocitové štruktúry a sú pre jednotlivé lovecko-zberačské tlupy prírodným výberom počas generácií ustálené do nemenných memplexov, ktoré sú úplne podriadené génom. Z pohľadu biológie sa jedná o tzv rozšírený fenotyp, ako ho definoval Richard Dawkins, alebo ako som si to interne nazval ja: génmémový fenotyp. Fenotyp memplexu je priamo determinovaný génovým fenotypom, a keďže tento je časovo veľmi stabilný, tak aj memplexy génmémového fenotypu sú veľmi stabilné. Druhá podstatná vlastnosť vyplýva z toho, že obsahujú vysoký podiel hook mémov, a preto sú pre psychiku nášho druhu prirodzené, sú pociťované ako veľmi blízke.

Náš druh je extrémne úspešným druhom. Baktérie síce neprekoná, ale prakticky sme schopní prežiť všade a dokázali sme sa rozšíriť po celej planéte, tak ako baktérie. Úspešnosť sa prejavuje aj narastaním populácie a schopnosťou meniť spôsoby obživy. Pred asi 20-30 tisíc rokmi naši predkovia miesto naháňania zveri po lesoch a pastvinách, miesto zbierania potravy po veľkých plochách skúsili ostať na mieste a pestovať plodiny a chovať zvieratá. Toto bol zásadný obrat v histórii Homo sapiens. Nový spôsob života radikálne zvýšil hustotu populácie na jednom území a to umožnilo mémom a memplexom šíriť sa do podstatne väčšieho počtu hláv, ako je jedna tlupa. Vznikol, civilizačný mekosystém, ako mix rôznych memplexov.

Táto skutočnosť umožnila, aby aj deviantné mémy, ktoré boli vytvorené nenormálnymi jedincami, našli zodpovedajúce hlavy, pretože počet deviácií je na jednotku obyvateľstva v dôsledku mutačných ťahov rovnaký. Ak v skupine 100 jedincov to môže byť povedzme jeden jedinec, v skupine tisíc jedincov už to môže byť jedincov desať a to je tlupa, ktorá sa navyše môže rozmnožovať a prenášať svoje gény do ďalších generácií. Navyše mohli aj mémy, ktoré priamo nehákovali nejaké potreby ako náhodné vlny (módy) plynúť početným obyvateľstvom a vracat' sa späť v oscilačných vlnách spojené raz s tým, potom zas s iným hook mémom.

Mémy získali väčšiu mieru voľnosti. Nie je náhodou, že prvé veľké náboženstvá vznikli práve v časoch prvých pastierskych a roľníckych národov. Veľké skupiny ľudí presahujúce geneticky prirodzenú veľkosť sapientnej tlupy vyžadovali neprirodzenú organizáciu. Vznikajú kmene, kmeňové zväzy, centralizovanie moci. Práve tu vznikajú a úspešne sa šíria nové mémy, ktoré by nemali šancu na šírenie v tlupách. Napríklad moc sa oddeľuje od priameho osobného vzťahu, ktorý je prirodzený v malej tlupe. Vládca môže využívať obrovské zástupy jedincov, ktorých nemá šancu osobne poznať. Vzniká aj otroctvo. Mémy vytvárajú osobný status jedincov. Prečo obrovské množstvo jedincov poslúcha jedného vládcu? Pretože verí v jeho moc, hlavy všetkých sú obsadené memplexami moci, ktoré by v malej tlupe, kde každý pozná každého nemali šancu na úspech.

2.3.2. Palácový prevrat mémov

Práve vtedy sa začína proces, ktorému hovorím *proces oslobodenia mémov od génov*. Kým v prirodzenej tlupe sú mémy pod silným selekčným tlakom génov, v civilizácii si môžu mémy vyberať

hlavy a vytvárajú subsociety podľa vlastnej štruktúry. Určité memplexy zoskupujú jedincov do sociálnych skupín na základe ich genetickej podobnosti (vrodenej schopnosti replikovať konkrétnu štruktúru memplexu). Dá sa povedať, že proces sa obrátil a vznikajú *rozšírené memotypy*, alebo *mémgénové fenotypy*.

Kým v lovecko-zberačskej tlupe mám celibátu je na smiech, v civilizácii môže byť (a veru neraz aj bol) spojený s príslušnosťou ku kaste vyvolených. Nie každý dokáže dodržať celibát. Musí byť určitým spôsobom deviantný už geneticky a mám celibátu môže byť práve tým obranným mémom, ktorý umožní, aby memplex kasty vyvolených nosili v hlavách určitým smerom prirodzene vyvinutí jedinci, ktorí tento memplex nebudú rozleptávať nebezpečnými mémami.

Zvyšovanie hustoty populácie umožnilo vznik memplexovej diverzity a vytvorenie memetického ekosystému, ktorý som si interne nazval mekosystém civilizácie. V ňom sa rôzne memplexy môžu spájať, vytvárajú vlastné zákonitosti, skrátka žiť čiastočne nezávisle od génov, ktoré vytvorili na planéte biologický ekosystém.

Tým, že si môžu mémy vyberať jedincov, radikálne sa rozšírila deľba práce a špecializácia. A teraz sa vraciame k hudbe a umeniu vôbec. S rozvojom civilizácie sa rozvíja aj kasta umelcov. Sú to jedinci s určitou schopnosťou vnímania, ktorí sa snažia vytvárať artefakty, ktoré nájdu konzumentov, a tí sa odovďačia časťou svojich zdrojov. Všetky civilizácie poznajú potulných spevákov, básnikov, maliarov a podobne. Spočiatku vznikajú zrejme rôzne správy, ktoré sú potulnými umelcami replikované medzi jednotlivými usadlosťami, ale tlak prírodného výberu (tlak cez hlavy a generácie hláv) z nich urobí memplexy, ktoré sa šíria ako celok úspešnejšie. Pôvodne pravdivé správy sa zlučujú do sága legiend, kde sa strácajú pôvodné historické postavy v mene jednoty celku memplexu. Ustáli sa aj forma, tak aby vyhovovala čo najviac recipientom. Takéto memplexy vytvárajú a udržiavajú jedincov do celkov. Treba si uvedomiť, že to nie je vôbec v záujme tých jedincov, pretože to umožňuje ich podriadenie do mocenských štruktúr, ktoré sú cudzie ich genetickej prirodzenosti. Vyhovuje to však memplexom, pretože im to umožňuje ich replikovanie naprieč mnohým generáciami svojich nosičov. Opätovne tu chcem zdôrazniť fakt, že tento proces je procesom podriaďovania genetického replikátora záujmom memetického replikátora. Je to proces domestikácie zvieratá (Homo sapiens) pre potreby inej formy existencie.

Tak ako iné stránky života aj hudba a iné umenie získava na tejto domestikačnej kvalite. Mení sa význam a obsah umenia. Tvoria ho také memplexy, ktoré si dokážu nájsť svoje vybrané skupiny hláv. Začína sa rozdelenie na ľudové umenie a dvorské umenie (umenie spoločenských elít). Iný čas môže venovať replikácii umeleckého memplexu roľník, ktorý je od ráno do večera zabraný v práci pre obživu a iný čas jeho feudál, ktorý má čas pestovať svoju výnimočnosť. Umenie sa stáva vycibrenejším na hradoch, kým v podhradí stále viac-menej ešte pripomína umenie lovecko-zberačských tlúp. Domestikačný efekt memplexov elitnej kultúry je ten, že sa jedinci určitej elitnej kasty musia podrobiť prijímaniu príslušného umeleckého memplexu, inak sú vo svojej kaste diskriminovaní. Preto každý elitný umelecký memplex obsahuje mám hooky, ktoré posilňujú pocit postavenia v hierarchii tlupy. Čím je elitná skupina širšia, tým viac jedincov v nej podlieha domestikácii (snobizmus), teda prijímaniu umenia, ktoré mu nie je prirodzené. Kto chce s vlkmi byť - musí s nimi byť.

2.3.3. Zrod symbiózy

Vo vrcholnom staroveku a koncom stredoveku začína vznikať to, čomu nesprávne hovoríme artifičné umenie. Ja tomu hovorím elitné umenie a jeho nositeľom *artifičné memplexy*. Mať na dvore významného umelca patrilo k statusu vládnej elity. Čiže memplex moci sa spojil s výlučným artifičným memplexom a vytvorili vzájomne veľmi prospešnú symbiózu, ktorá sa úspešne v stredoveku z francúzskych a talianskych dvorov rozšírila do celej Európy. Podobný proces nastal v Číne a Japonsku. Nároky na výlučnosť umeleckých diel pre elity vytvorila vzostupnú špirálu, ktorú poznáme z biologických symbióz. Memplex moci vytváral selektívny tlak na artifičné memplexy, aby sa podporili mám hooky mocenskej výlučnosti, ktoré sa hákovali na vrodenej potrebu hierarchizácie tlupy.

Výlučnosť artifičialneho memplexu môže byť selektovaná dvoma smermi (evolučná diverzita, dve vývojové vetvy). Jednak tým, že určité dielo môže byť výlučným vlastníctvom vládcu a nikto z ovládaných ho nesmie používať (sytém tabu). Tento variant je ovšem výhodnejší pre jedného symbionta: pre memplex moci, pretože je viazaný na konkrétne miesto moci a artifičialny memplex sa nemôže voľne replikovať medzi oddelenými mocenskými centrami.

Druhá možnosť je selektovanie výlučnosti artifičialneho memplexu na jeho výlučnej vnútornej štruktúre. Čím je artefakt vnútorne komplikovanejší, jeho stavba symbolickejšia a rafinovanejšia, tým je výlučnejší. Takýto memplexový symbiont má väčšiu šancu šíriť sa v mocenskej populácii, je ťažko viazateľný na určité centrum moci. Preto sa takáto forma symbiôzy medzi memplexami moci a artifičialnymi memplexami postupne úspešne presadila v Európe a na celom svete. Zároveň sa výlučnosť nositeľa moci potvrdzuje zvláštnosťou jeho správania sa. Vládca číta čudné veci, počúva čudnú hudbu, obklopuje sa čudnými predmetmi, robí veľa vecí, ktoré jeho poddaní nerobia a nerozumejú im, ergo vládca je skutočne vládca, lebo je výnimočný. Tento memetický trik využívajú aj náboženské memplexy pre kastu svojich výlučných nositeľov - kňazov.

Vzájomná symbiotická výhodnosť štruktúralne obohatila jednak memplexy moci, tak aj memplexy umenia. Pôvodné životne viazané účely hudby, rozprávania príbehov, výtvarného znázorňovania, sa za pár storočí v elitnej kultúre spojili s inými mémami: kompozičných postupov, harmónií a disharmónií, alúzií, hyperbolizácie, paralelizácie, symbolizácie a podobne. Tak ako v živej prírode, aj v kultúre sú parazitické mémy, ktoré sa v našom prípade úspešne priživajú na tele artifičialneho memplexu v podobe kultúrneho odkazu, narážok na mémy z iných memplexov, odkazov a parafráz na iné memplexy, čomu sa hovorí kultúrny kontext diela.

Memplexy moci sa ovšem touto symbiôzou stali tiež komplikovanejšie, štrukturovanejšie. Vládca, ktorý je replikantom tejto symbiôzy musí meniť v jej záujme čiastočne štruktúru spoločnosti, ktorú ovláda. Musí podporovať umelcov, prípadne vytvárať vzdelanostný systém, musí venovať časť svojho života príprave na replikáciu zložitých artifičialnych memplexov do svojej hlavy, a preto musí reorganizovať štruktúru svojej moci, napríklad priberať špecialistov (ministrov) a podobne. Už nestačí vyskočiť na koňa a zamávať mečom. Ba čo viac - už ani netreba vedieť vyskočiť na koňa a mávať mečom. Výlučnosť je aj vďaka artifičialnym memplexom zabezpečená inak.

2.3.4. Nadvláda memplexov

Hlbší pohľad na túto symbiôzu odhalí zaujímavé momenty, vyplývajúce zo vzťahu medzi dvoma replikátormi: mémami a génmi. Tým, že rast komplexnosti a štruktúrnej zložitosti jedného memplexu vyvoláva v symbiotickej väzbe nutnosť narastania komplexnosti druhého memplexu, zároveň narastá miera selekčného tlaku na jedincov, ktorí tieto memplexy môžu replikovať a transformovať.

Klasický supersamec so zamastenou bradou a obrovským mečom pri boku už môže byť sotva kráľom. V zložitosti ktorú aj artifičialne memplexy pomáhajú vytvárať sú selektovaní pre vládu iní jedinci, ktorí sú schopní komplexnejšieho vnímania. A ak nie sú, sú z trónu odstránení šikovnejšími príbuznými. Artifičialne memplexy (samozrejme nielen tie) takto vytvárajú situáciu, v ktorej ony určujú genetickú vhodnosť či nevhodnosť pre tvorbu mocenskej elity. Mémy určujú génom ako majú vyzeráť na splnenie cieľov memplexov - teda ich replikácie.

Podobne aj tvorcovia artifičialnych memplexov už musia byť „nadaní“, „geniálni“ - skrátka musia mať výnimočné usporiadanie mozgov. Umelec toho musí veľa vedieť, musí mať určitý nenormálny pohľad na bežné veci života, musí byť výnimočný, aby sa do jeho hlavy mohli replikovať artifičialne memplexy a aby aj on bol schopný ich replikovať v ďalších variantách.

Objavuje sa veľmi častý jav spojený so životom géniov, a to ich neustály konflikt s normálnym prostredím. Zväčša sa to prezentuje ako „nepochopenie súčasníkov“. Je málo známou skutočnosťou, že mozog sa vytvára ako v hrubých rysoch vopred definovaná štruktúra. Je ako vzájomne zložitá pospletaná sieť. Ak sa v nejakom mieste sieť posilní, v inom je oslabená, deformovaná. Cena za určité schopnosti kreativity je zákonite vyvážená veľmi často sociálnou imbecilitou. Je to z biologického hľadiska genetická mutácia, odchýlka, ktorá býva genetickými zákonitostami z populácie eliminovaná. Prírodný výber preferuje stabilitu - teda v sociálnom kontexte normálnosť a priemernosť.

Lenže tlak artifičných memplexov uprednostňuje záujmy svoje a kašle na genetické pravidlá. Z jedinca, ktorý by pravdepodobne v lovecko-zberačskej spoločnosti nemal šancu na prežitie sa v zájme artifičných memplexov stáva hrdina, privilegovaný alfa samec, ktorý vnucuje (replikuje memplex) svoje videnie sveta ostatným. Vzniká kasta vo svojej genetickej podstate deviantných jedincov, ktorí si nárokuje privilegované postavenie.

Pozoruhodnou stránkou veci je, že ak v prirodzenom prostredí Homo sapiens (podľa miliardy rokov panujúcich zákonov prírody) rozhoduje normalita a stabilita, v prostredí civilizácie vytváranom memplexami rozhoduje nenormálnosť, výnimočnosť, čoho dôsledkom je permanentná destabilizácia. Evolučné procesy však sú tie isté, takže by bolo vhodné vysvetliť vzniknutý paradox. Nazdávam sa, že paradox je iba zdanlivý, vyplývajúci z časových škál. Aj genetické evolúcia prechádzala v skokoch, čomu nasvedčujú stále početnejšie dôkazy. Pravdepodobne sme počas ostatných storočí svedkami takého evolučného skoku vo vývoji mekosystému planéty.

Pozorný čitateľ isto už dávno pochopil, že mémy, získali vyššiu mieru nezávislosti od génov a začali si žiť vlastný, pre nás ťažko pochopiteľný život. Získali vlastnú subjektivitu. Samozrejme - ešte stále musia obsahovať hook mémy, aby ich naše hlavy boli ochotné replikovať. Nezávislosť je však v tom, že môže vzniknúť celý rad mémov, ktoré nijakým spôsobom nemajú nič spoločné s prirodzenou podstatou sapienta. Na čo sa hákuje povedzme mém račieho kánonu? Alebo mém durovej stupnice? Či ešte niečo abstraktnejšie, povedzme mém harmonickej symetrie, alebo hierarchickej škálovateľnosti? Existuje nepreberná plejáda takých mémov, ktoré tvoria obrovské memplexy s vlastnou vnútornou dynamikou a vlastnými zákonitosťami vytvárajúcimi vlastné mekosystémy, ktoré sa pochopiteľne chcú replikovať a podľa okolností si pre svoju replikáciu priberú raz tento hook mém inokedy iný, na tom nezáleží, hlavne aby sa hlava namáhala a zreplikovala ho. Inými slovami vzniká rad memplexov, ktoré sú nezávislé od hook mémov inkorporovaných iba kvôli prostrediu, v ktorom sú memplexy nútené replikovať sa - teda prostrediu sapientov.

Môžeme teda smelo povedať, že nie umelci vytvorili artifičnú kultúru, ale artifičná kultúra vytvorila umelcov. Je to forma domestikácie voľne žijúceho zvieratá za nejakým hospodárskym účelom. V tomto prípade sme domestikovaným zvieratom my.

2.3.5. Sloboda a demokracia pre mémy

Prvá fáza oslobodenia mémov od génov bola realizovaná formou vytvárania kást vhodných jedincov pre jednotlivé memplexy. Druhá fáza súvisí s rozvojom iného memplexu - memplexu trhu, ktorý mal významný dopad aj na ďalší vývoj artifičných memplexov.

S rozvojom trhu a kapitalizmu (tiež memplex) vzniká vrstva zbohatlíkov, ktorí samozrejme vyžadujú svoj podiel na moci. S predstavou moci sa spája (ako sme videli) aj mém výlučnosti. Pre artifičné memplexy sa otvára priestor pre šírenie mimo feudálnych dvorov, mimo biskupské kúrie, do miest. Spočiatku sa snaží vrstva zbohatlíkov včleniť do kasty vládcov, ale s narastaním jej bohatstva a sebedomia sa začína postupne vyčleňovať ako samostatná mocenská štruktúra. Stále úspešnejšie sa šíri memplex slobody, ktorý vytvára s memplexom trhu silnú motivačnú bázu končiacu sociálnymi nepokojmi a revolúciami.

Sloboda je mém, ktorý je mimoriadne výhodný pre každý memplex. Odstránenie obranných mémov iných memplexov (napríklad náboženských, ktoré stanovujú hranice šírenia myšlienok) im umožňuje šíriť sa do hláv, ktoré to mali rôznymi obmedzeniami (obranými mémami) zakázané.

Zrušenie nevoľníctva značilo napríklad aj možnosť pre voľne pohybujúce sa osoby replikovať rôzne mémy do oveľa viac kópií, ako keď boli ľudské hlavy nevoľníckym usporiadaním rozparcelované.

Voľný pohyb tovaru a peňazí umožnil memplexu trhu rovnaké oslobodenie sa od prirodzených potrieb jedincov, ako vznik vládnucích kást oslobodenie artifičných memplexov.

Z pôvodne kastovanej, diferencovanej spoločnosti s jasnými hranicami skupinových práv sa za účinných symbióz s liberalizačným memplexom a jeho mutáciami (napríklad memplex demokracie) postupne vytvorila neštrukturovaná masa, ktorá obsahovala celú možnú génovú diverzitu, akú podľa genetických zákonitostí môže veľká populácia obsahovať.

Proces liberalizácie a demokratizácie spoločnosti je procesom zlučovania pôvodne oddelených

mekosystémov do jedného globálneho - *memosféry*. Tento proces pokračuje dodnes a je pravou podstatou nejasne tušeného javu globalizácie.

Z pohľadu našej témy sa obojstranne otvorili dvere pre prirodzenú (ľudovú) kultúru, aby sa mohla šíriť medzi elity a súčasne sa otvorili dvere pre šírenie artifičných memplexov do nového priestoru hláv.

Videli sme, ako je memplex artifičnej kultúry hákovaný na pocit postavenia v tlupe. Počas procesu rozpúšťania spoločnosti do beztvarych más hrozil artifičným mémom zánik, alebo rozleptanie mémami ľudovej kultúry. Na artifičné memplexy sa vytvoril nový selekčný tlak, vznikla nová ekologická situácia.

Takéto situácie v biologickej ekológii po nejakých prírodných katastrofách spôsobia často zdecimovanie a rozdrobenie veľkých populácií na malé skupiny, v ktorých ľahšie prebehne druhová diferenciácia - vznikajú nové druhy organizmov. Zároveň je to však príležitosť obsadiť novo vzniknuté ekologické niky. Aj v ekológii artifičných memplexov možno pozorovať podobné procesy.

2.4. K-artifičné memplexy, alebo elitná kultúra

Jedna vývojová vetva artifičných memplexov sa adaptovala na nové podmienky špecializáciou na úzke vrstvy elit. Len bolo treba obsadiť nové ekologické niky. Je to typická K stratégia, ktorá prežila z pôvodne kastovanej spoločnosti. Kľúčové v tomto procese boli hook mémy výlučnosti, ktoré posilňujú pocit vyššieho postavenia v hierarchii tlupy. Artifičné memplexy sa mohli šíriť ďalej v mocenských štruktúrach potvrdzujúc im ich pocit výlučnosti, a to činia dodnes. Patrí k dekoru mocenských elit navštevovať koncerty vážnej hudby, výstavy umenia a iné „náročné“ umelecké podujatia.

Artifičné memplexy však mohli obsadzovať aj hlavy jedincov, ktorí už mali dosť voľného času na ich replikáciu hoci neprináležali k mocenským štruktúram. Súhrnne zvykne takáto sorta sapientov sama seba nadnesene nazývať intelektuálna vrstva. Do tejto vrstvy samozrejme patria tí umelci, ktorí replikujú a transformujú artifičné memplexy. Patria sem aj tí jedinci, ktorí sú geneticky sformovaní na komplexnejšie vnímanie prostredia, už spomínaní deviantní jedinci, ktorí v každej populácii tvoria zhruba okolo 5% z celkového počtu. Vďaka už spomínaným civilizačným procesom nie sú normálnou väčšinou ostrakizovaní, môžu vytvárať society, dokonca môžu mať pocit výlučnosti a nadradeného postavenia nad normálnou väčšinou. Z toho pochádza nimi šírený eufemistický memplex: „*Umelci (intelektuáli) sú soľou zeme*”.

Artifičné memplexy sa môžu v tejto vrstve šíriť a diferencovať na špecializované rody, druhy, poddruhy atď, pričom na svoje prežitie využívajú špecializačnú K adaptačnú stratégiu, preto ich ďalej budem nazývať K-artifičné memplexy.

Zaujímavou vlastnosťou K-artifičných memplexov je nevyhnutnosť vytvárania symbióz s inými memplexami. Na svoje šírenie potrebujú hlavy, ktoré majú tú nevýhodnú vlastnosť, že majú biologické potreby, teda hlavne - potrebujú ekonomické zdroje na prežitie. V kastovanej spoločnosti v symbióze s memplexami moci boli existenčné zdroje zabezpečené prostredníctvom zdrojov centier moci. Tieto zdroje ovšem pre intelektuálnu vrstvu väčšinou nie sú priamo dostupné, preto sa často K-artifičné memplexy symbioticky spájajú s memplexami, ktoré by sme mohli označiť rodovým názvom ideologické, napríklad národné, náboženské, stranícko-ideologické a podobne. Ideologické memplexy vytvárajú s memplexami moci buď symbiotické vzťahy, alebo v sebe memplexy moci obsahujú, podobne ako bunky ríše eukariota v sebe obsahujú bývalé samostatné organizmy (napríklad každá naša bunka v sebe obsahuje mitochondrie s vlastnou DNA).

Za všetky uvediem príklad symbiózy národného memplexu a K-artifičných memplexov. Základným hook mémom národného memplexu je mém súnalezitosti k mému národa, ktorý sa hákuje na vrodené socializačné kognitívne štruktúry tlupy opíc. Ide napríklad o vymedzovanie sa voči iným tlupám, prípadne obrana pred nimi. Každá symbióza národného memplexu a K-artifičných memplexov preto obsahuje obranný mém povedzme „*obrana národnej kultúry*”, alebo „*bez národnej kultúry niet národnej samostatnosti*”, ktoré sa priamo hákujú na vrodené obavy o zachovanie vlastných génov tlupy. Pomocou takýchto štruktúr sa dajú získať zdroje od tých jedincov, ktorí inak nie sú schopní replikovať K-artifičné memplexy o to ľahšie, že väčšina súčasných makrosociet sapientov je

organizovaných memplexami národných štátov, ktoré získavajú a redistribuujú zdroje sprostredkované cez svoje inštitúcie.

Úmerne s liberalizáciou a demokratizáciou spoločnosti narastala druhová diferencovanosť K -artificiálnych memplexov. Najzreteľnejší bol tento vývoj koncom 19. a hlavne v priebehu 20. storočia. Vytvorila sa široká škála umeleckých štýlov. Otázka prečo je tomu tak rozhodne nie je bez zaujímavosti a je spojená s dvoma rovinami: génovou a mémovou.

2.5. Vodcovia tlupy a K -morfné pole

Génová rovina širokej škály umeleckých štýlov je rovina motivačná. Možno ju formulovať aj ako otázku: čo núti sapienta-umelca aby vytváral nové umelecké štýly, aké vrodené potreby mu na to gény vytvorili?

Odpoveďou môže byť už spomínaná prirodzená veľkosť sapientej tlupy, ktorá sa pohybuje v rozmedzí od 60-150 jedincov. Ak sa taká tlupa rozrastie na neúnosnú mieru, rastú v nej tendencie k rozpadu na menšie tlupy. Nositeľmi týchto tendencií sú prirodzení alfa samci, ktorých je vo veľkej tlupe viac, čím sa vytvára viac mocenských centier, najmä vtedy, ak neexistuje vonkajší tlak na zachovanie rozbujelej tlupy.

A skutočne vidíme najmä v priebehu 20. storočia, že umelecké štýly vytvorí pár jedincov (často vedených jedným alfou), ktorí potom obyčajne spoločne vydajú svoj manifest výlučnosti. Neskôr sa k nim pridajú ďalší a ďalší jedinci, medzi nimi výrazné osobnosti, ktoré potom idú svojou cestou a vytvorí si nový umelecký štýl, vlastnú tlupu. Lepšie byť prefektom v provincii ako byť senátorom Cézara.

Dá sa povedať, že existujú vrodené štruktúry vnímania, ktoré nutkajú výnimočného sapienta, aby zakladal vlastné tlupy ak sú k tomu vhodné podmienky. No a na tieto štruktúry sa môžu hákovať vhodné motivačné hook mémy.

V praxi to vyzerá tak, že nejaký sapient (volajme ho Rebel), ktorý je člen tlupy vedenej iným sapientom (ktorého budeme volať Autorita) začne pri hodnotení Autoritu vidieť všetko z tej horšej strany, alebo memetickou terminológiou: do hlavy Rebelu sa ľahšie replikujú odsudzujúce mémy ako tie súhlasiace. Väčší úspech na replikáciu majú mémy odlišnosti ako mémy súladnosti, ktoré sa v hlave môžu uchytiť iba ako anti-mémy, teda obranné mémy proti pôvodnému významu.

Autorita má pochopiteľne záujem udržať si vodcovské miesto vo svojej tlupe. Preto sa v ňom s úspechom generujú a replikujú varianty tých istých memplexov (v umeleckom žargóne: rozvíja umelcký štýl). Zároveň majú šancu na inkorporáciu do týchto memplexov také mémy, ktoré potvrdzujú výlučnosť Autoritu. Inak povedané: K -artificiálny memplex spravidla obsahuje nielen samotné mémy artefaktu, ale aj akýsi opar mémov, ktoré tvoria jeho spoločenskú inkorporáciu - teda mémy štýlu, mémy obrany proti iným mémom (imunizačné mémy), mémy jedinečnosti oslavovaného Autoritu a podobne. To, že je napríklad Picaso superalfasamec prizná celá plejáda sapientov, ktorí chcú byť v tlupe kultúrnych, aj keď o kubizme nevedia nič, zato vedia, že Picaso = kubizmus, tak to musí byť NIEČO.

Mémová rovina vzniku nových štýlov je však oveľa zaujímavejšia. Dá sa formulovať aj ako otázka: odkiaľ sa berú nové mémové štruktúry?

Iste, jedna z odpovedí je, že neuronálne štruktúry v mozgu cicavcov majú vrodennú schopnosť asociovať vzájomne viaceré štruktúry, čím vzniká štruktúra nová, ktorá sa môže ako memplex šíriť do ďalších hláv.

Druhé (podľa mňa zaujímavejšia) odpoveď môže byť taká, že sa na štruktúru memplexu pozrieme ako na bezvýznamovú štruktúru, teda na štruktúru mémov, ktoré môžu byť vzájomne v obmedzenom množstve konfigurácií. Ak by sme vytvorili všetky prípustné varianty konfigurácií určitého memplexu, získame formalizovanú množinu, ktorá sa zvykne nazývať pole morfov (morfné pole). V našom prípade si ho nazvime pole K -artificiálneho memplexu, alebo skrátene K -morfné pole. Takéto pole popisuje všetky možnosti toho, akú výslednú štruktúru môže mať memplex ak budeme obmieňať štruktúru jeho mémov. Každý memplex sa skladá s určitého konečného počtu mémov, a v morfnom poli každý mém teda reprezentuje jeden vývojový rozmer. Ak sa memplex skladá z 10 mémov, tak

jeho morfné pole je desaťrozmerné.

Na ilustráciu si uveďme jednoduchý príklad. Nejaký výtvarný umelecký štýl sa skladá z mémov: tmavá farebná škála, detailná kresba, mikrořahy štetcom (zakrývajúce fakt, že je obraz malovaný štetcom) a realizmus zobrazenia. Ak zmeníme ktorýkoľvek z týchto mémov na opačný, získame nový memplex a zároveň bod v K -morfnom poli, ktorý je o jednu pozíciu vedľa pôvodného memplexu. V takomto poli vzdialenosť dvoch bodov označuje počet zmien medzi pôvodným memplexom a memplexom novým. Základná otázka je, koľko zmien naraz môže spraviť memplex, aby bol ešte šíriteľný v populácii? Každá zmena memplexu značí určitý energetický výdaj pri pretváraní štruktúry mozgu prijímateľa a generátora. Preto je jasné, že existuje iba malý počet zmien, ktoré môže Rebel vykonať, aby založil nový K -artificiálny memplex.

Vtip však je v tom, že počet variácií je vopred daný, všetky sa snažia o replikáciu do hláv, ale nemôžu, pretože musia počkať na postupný vývoj replikácie medzi generáciami alfa samcov. Pochopiteľne - nie všetky možnosti sa aj zrealizujú. Varianty K -artificiálnych memplexov sú teda vopred dané a jedinec si z nich de facto iba vyberá postupnými evolučne-adaptačnými krokmi.

Nepotrebujeme teda predpokladať nejakú mystickú, zázračnú tvorivú schopnosť ľudskej mysle, Božskú iskru, nevysvetliteľného génia, emergentné vynáranie nového s narastaním komplexity a podobné koncepcie. Stačí ak sa spoľahneme pri vysvetlení tvorivosti na kombinatoriku.

To aký veľký skok v K -morfnom poli dokáže tvorca (generátor) nového memplexu urobiť pochopiteľne závisí od vlastností jeho mozgu a ako musím vždy zdôrazniť: od miery génovej deviácie. Platí pravidlo: čím väčší skok v K -morfnom poli, tým menšia pravdepodobnosť replikácie generovaného memplexu, pretože prijatie memplexu závisí tiež od normálnosti prijímateľa.

Keďže však k tomu istému výsledku sa dá dospieť aj menšími krokmi, vzniká jav známy ako „*predbehnutie doby*“. Niektorí výnimočne deviantní jedinci dospejú v K -morfnom poli k väčšej vzdialenosti skôr, ale nepresadia sa. Postupnými krokmi však dospeje vývoj k tomu istému bodu.

Takto je napríklad vnímaný dnes W. A. Mozart, ktorý vo svojej dobe vyvolal viac škandálov ako umeleckej pozornosti a až nemecký romantizmus ho znova objavil a fakticky sa Mozart stal dobovým umelcom o jednu umeleckú generáciu neskôr.

Iný príklad môže tvoriť samotný predkladaný cyklus „Mystifikácia kultúrnymi elitami“, ktorý prináša v K -morfnom poli tak veľa zmien mémov, že rozhodne môže nájsť iba veľmi málo recipientov. Až čas ukáže, či evolúcia memplexov o podstate kultúry pôjde smerom postulovaným v tomto texte.

2.6. r -artificiálne memplexy, alebo pop-kultúra

Po špecializačnej K -stratégii artificiálnych memplexov je čas sa pozrieť na druhú vývojovú možnosť, ktorú mali artificiálne memplexy pri rozpade feudálne kastovanej spoločnosti na demokratickú, teda na nešpecializačnú stratégiu, ktorá by umožnila replikáciu do čo najviac hláv pri čo najmenších energetických výdajoch. V biosfére sa tomu hovorí r -stratégia. Napríklad také myši majú veľa potomkov, ktorí nevynikajú ktovieakými schopnosťami (inteligenciou), zato ich je veľa v jednom vrhu a tie vrhy nasledujú v rýchlom slede niekoľkokrát do roka. Veľa myši ulovia predátori, ale vždy ich dosť prežije, a to je pre myšie gény rozhodujúce.

Pre artificiálne memplexy je cesta r -stratégie cestou zníženia miery komplexity a štrukturality. Čím jednoduchší memplex, tým viac hláv je schopných ho replikovať. Čím viac hook mémov obsahuje, tým lepšie. Je to cesta od špecializácie k univerzálnosti, k maximálnej prispôsobivosti na génovú normalitu.

Oproti mnohým organizmom s r -stratégiou, ktoré aj v minimalizovanej verzii predsa len obsahujú značnú génovú diverzitu dôležitú pre elementárne prežitie celku, artificálne memplexy majú možnosť sa minimalizovať skutočne do minimálnej miery. Základné kritérium je replikácia, a tak často stačí nejaký hook mém a pár mémov k nemu aby dokázal triviálny memplex plynúť populáciou ako mexická vlna športovým štadiónom, vid' napríklad rôzne módné vlny v obliekaní.

Proces minimalizácie je ľahko sledovateľný v každej umeleckej oblasti. Napríklad kým od ranného stredoveku po klasicizmus vidíme v hudbe postupný prechod od ľudovej hudby cez gregoriánsky chorál a stále komplikovanejšiu sakrálnu hudbu po vznik sonát, koncertov a oper - s rastom

demokratizácie vidíme štruktúrally ústup cez operety po muzikály, rockové opery až po čistú pop-music nech už je v akejkoľvek forme

Tak ako v prípade K -artificiálnych memplexov, aj pre r -artificiálne memplexy môžeme konštruovať morfné pole, ktoré budem nazývať r -morfné pole. Aj toto pole vytvoríme tak, že budeme postupne modifikovať jednotlivé mémy r -artificiálneho memplexu, čím v n -rozmernom poli dostaneme nového potomka pôvodného memplexu, ktorý sa líši v jedinej variácii.

Aké sú vlastnosti r -morfného poľa a čím sa líši od K -morfného poľa?

Zásadný rozdiel (a z toho vyplývajúce dôsledky) je v tom, že r -morfné pole vytvárajú r -artificiálne memplexy, ktorých štruktúra musí vyhovovať maximálnemu možnému počtu ich rozmnožovateľov. Preto sa skladajú z menej mémov a z nich ešte musí byť významný podiel hook mémov, ktoré vyvolávajú dráždenie tých najzákladnejších a najrozšírenejších percepčných štruktúr mozgu, a preto majú malú variabilitu. Preto sú r -morfné polia výrazne plochejšie, ako K -morfné polia a ich variabilita je rýchlejšie vyčerpaná. Toto má vplyv na rozdielnu dynamiku šírenia K -artificiálnych a r -artificiálnych memplexov.

K -artificiálne memplexy môžu prechádzať generáciami, pričom môžu v K -morfnom poli postupne meniť svoju štruktúru. Môžu naberať nové a nové mémy, teda K -morfné pole získava na stále nových rozmeroch, v ktorých je možné vytvárať nové memplexy. Z toho vyplýva napríklad základný pocit umeleckých elít, že kreativnosť umenia je nevyčerpatelná.

Obsiahnuť K -artificiálny memplex vyžaduje výnimočné úsilie, preto často pre získanie pocitu výnimočnosti stačí deviantnému jedincovi obsiahnuť už dávno vytvorený K -artificiálny memplex (napríklad Beethovenov koncert). To má za následok vysokú vertikálnu stabilitu veľkej časti K -artificiálnych memplexov, ktorú získavajú prenosom cez generácie ich rozmnožovateľov.

Naproti tomu r -artificiálne memplexy z dôvodu nízkej variability veľmi rýchlo vyčerpajú svoje morfné pole, a preto majú skôr charakter akýchsi vln, ktoré sa šíria populáciou hláv v rámci obmedzeného časového úseku. Majú teda horizontálny charakter a iba výnimočne presiahnu hladiny niekoľkých generácií. Ak sa tak aj stane, ide obyčajne o implementovanie takéhoto memplexu do symbiózy s K -artificiálnym memplexom. Ako príklad uveďme pokusy Georga Gershwina a iných, v hlavách ktorých sa K -artificiálny memplex klasickej kompozície zlúčil s r -artificiálnym memplexom jazzovej hudby. Plochosť r -morfného poľa však neznamená reprodukčný neúspech v ňom obsiahnutých mémov, práve naopak. Z dôvodu nedevariantnej štruktúry kognitívnych schopností normálneho rozmnožovateľa r -artificiálneho memplexu stačí iba malý krok v r -morfnom poli, aby sa novo generovaný memplex mohol šíriť ako zdanlivo nový. Tomu napomáha aj nízky výdaj energie na obsiahnutie r -artificiálneho memplexu. Takto sa napríklad pôvodne zložité hudobné rytmické konštrukcie symfonických skladieb simplifikovali k základnému rytmu srdca pop-kultúry, kde stačí iba malá obmena tohoto rytmu a máme synkopický jazz, rock-and-roll, reage (alebo rýchlejšie ska), či techno.

Dôsledkom je, že sa s generačne malými obmenami neustále vracajú tie isté mémy v obmedzenom množstve memplexov, kde si vzájomne iba vymenia miesta. Štandardne nerozhladenými novými a novými generáciami hláv sú vnímané ako „nové štýly“, hoci napríklad v pop-music ide stále len o rôzne variácie afrických rytmických spevov a prevažne anglosaskej ľudovej hudby (najmä írskej). Už som sa stretol viackrát s povzdychom hudobníkov a hudobných publicistov, že v pop-music sa už nič nové vymyslieť nedá. Podľa mojej mienky je to z vyššie uvedených dôvodov skutočne pravda, a táto pravda sa týka celej pop-kultúry, teda aj literatúry a jej vizualizovanej podoby - filmu.

Aby prežili, využívajú r -artificiálne memplexy všetky dostupné mekologické stratégie. Vytvárajú najmä účinné symbiózy s trhovými memplexami, pretože z dôvodu ich ľahkej replikácie do veľkého množstva kópií sú výhodným tovarom. Tieto symbiózy sú dokonca už v pokročilej mekologickej forme: v inštitucionálnom habitáte, napríklad v podobe showbiznisu, marketingových vydavateľstiev a podobne, ktoré si vyvinuli vynikajúce replikačné nástroje, ako napríklad predaj celých playlistov za výhodnejšiu cenu do rozhlasov.

Ďalší mekologický trik, ktorý najmä pop-kultúrne r -artificiálne memplexy využívajú už pravidelne je *eukaryotizácia memplexov*. Pod týmto pojmom myslím podobný proces, aký prebehol s našou pra-pra bunkou, ktorá do seba vštrukturovala iné bunky a tie sa stali jej súčasťou. Napríklad každá mitochondria v každej našej bunke je vlastne organizmus s vlastnou DNA, hoci výrazne zredukovaná. Mitochondria poskytuje materskej bunke určité služby (uvoľňuje viazanú energiu) a za to sa jej materská bunka stará o rozmnoženie a udržanie štruktúry.

Takto aj *r*-artificiálne memplexy sa spájajú do jedného celku s inými podobnými a my ich vnímame ako určitý životný štýl. Pop-music bez toho dokonca ani nemôže existovať. S jednotlivými memplexami hudby býva pravidelne spájaný určitý memplex obliekania, výzoru, správania sa. Za zmienku stojí ešte časté striedanie generačných vln šírenia *r*-artificiálnych memplexov, najmä v pop-music. Toto je synchronizované s nástupom nových generácií sapientov, ktorí majú záujem o vybudovanie si miesta v ustálenej hierarchii svorky starších generácií. Vzhľadom na dlhé obdobie neoténie mláďat sapientov je prakticky nemožné si toto umiestnenie vybudovať v krátkom čase. Táto situácia je výhodná pre *r*-artificiálne memplexy, pretože to umožňuje využiť hook mémy (viazané na potrebu umiestnenia sa v svorke) na vzájomné súperenie o novo prichodzie hlavy tínejdžrov. Mémy starých *r*-artificiálnych memplexov sa snažia preskupiť do zdanlivo nových *r*-artificiálnych memplexov a tie využijú prirodzenú revoltu mladých sapientov na svoju replikáciu do ďalšej generácie hláv, ktoré to pociťujú ako vymedzenie voči starším generáciám.

Pokus o prognózu

Ostáva mi ešte splniť poslednú vec, ktorú som letmo naznačil: a to o nejakú prognózu toho, čo sa asi bude diať v umeleckej kultúre.

Pre mémy nastali v histórii nášho druhu zatiaľ tri zlomové obdobia, ktoré všetky výrazne zvýšili ich reprodukčný úspech a evolučný potenciál:

1. **Zmena obživy sapienta z lovecko-zberačského na usadený (neolitická revolúcia).** Ako som už uviedol, táto zmena pomohla mémom oslobodiť sa od rozšíreného fenotypu a vytvárať si rozšírené memotypy.
2. **Vynález písma.** Táto zmena sa v memetike veľmi často zdôrazňuje, pretože umožňuje mémom prežívať cez generácie sapientov. Lenže podľa mňa je to trochu zúžený výklad. Odpradávná mémy nútili sapientov, aby ich replikovali v podobe rôznych artefaktov, napríklad nástenných malieb, sošiek, rozprávaných mytológií a podobne. Písmo však je veľmi efektívny nástroj, ktorý v nebváľej miere umožnil mémom ich prežitie naprieč generáciám sapientov.
3. **Vynález informačných technológií.** Každého okamžite napadne internet, ale ja by som opäť poukázal na prvý veľký krok v tejto oblasti, a to bol vynález knihtlače. Informačné technológie sa vyznačujú tým, že umožňujú prenos mémov na obrovské vzdialenosti, dnes dokonca celoplanetárne a to obrovskou rýchlosťou. Umožňujú mémom oveľa efektívnejšie ako kedykoľvek predtým vytvárať vlastné rozšírené memotypy, teda zgrupovať jedincov, podľa ich fenotypov.

Snáď netreba zvlášť zdôrazňovať, že všetky tri zmeny sú generované špecifickými memplexami, ktoré hrajú významnú úlohu v usporadaní mekosystému a všetky ostatné mémy a memplexy musia s nimi vytvárať nejaké špecifické formy kooperácie, aby vôbec mohli prežiť. Všetky tri evolučné skoky sú mimoriadne výhodné pre šírenie mémov, preto sa aj tak úspešne rozšírili po celej planéte a majú významný podiel na kreovaní globálneho mekosystému - mekosféry.

Dopad na tému budúcnosti umelých memplexov má najmä tretie zlomové obdobie. Informačné technológie výrazne sprístupňujú tvorbu a šírenie mémov a memplexov. Najmä na internete je dnes možné umiestniť a replikovať prakticky akýkoľvek memplex.

Memplex slobody je hlboko inkorporovaný do internetového mekosystému. Prakticky každý jedinec si môže vytvoriť svoju vlastnú tlupu, kde stojí v hierarchii vysoko, a teda vlastne ním šírené memplexy majú oveľa viac šancí na replikáciu, ako bez internetu. Dôsledkom je nová štrukturalizácia spoločnosti podľa rozšíreného memotypu jednotlivých memplexov – nové kasty.

K situácii prispieva aj klesajúca cena technológií, ktoré sú potrebné pre produkovanie textu, obrazu, zvuku, filmu. Nie je ďaleko doba, kedy bude možné k počítačom pripojiť trojdimenzionálne tlačiarne, a tak sa zrejme dožijeme aj replikácie plastík a iných objektov.

Klesá význam vydavateľstiev, ktoré mali viac ako tristo rokov monopol na šírenie memplexov.

Zároveň sa s rastúcim úspechom šíri memplex odporu k informačným monopolom, či už firmám, alebo štátu. Súčasťou tohoto memplexu je aj mém, ktorý by sa zhruba dal vyjadriť takto: „*Prečo by som mal prispievať finančne na kultúru, ktorá s mi nepáči?*”

Artificialne memplexy sa v takejto situácii budú naďalej vyvíjať oboma spomenutými stratégiami.

Kým pre *r*-artificialne memplexy sa dosiahne maximálna možná simplifikácia a pravdepodobne sa stanú procesom eukaryotizácie súčasťou iných pop-kultúrnych memplexov (to napokon vidíme aj dnes, keď napríklad hudba je súčasťou televíznych show, či live stylových mód a podobne) a stratia svoju doterajšiu nezávislosť.

K-artificialne memplexy budú síce na jednej strane strácať svoju spoločenskú prestíž a ekonomickú podporu, na strane druhej práve vďaka novým informačným technológiám sa oslobodia od účelových symbióz a stanú sa autonómnejšie. Budú výsadnou doménou okrajových deviantných tlúp intelektuálov. *K*-artificialne memplexy takto získajú pre svoju replikáciu dve výhody:

- nezávislosť od ekonomických zdrojov a
- vyššiu angažovanosť rozmnožovateľov, pre ktorých bude tvorba a replikácia čisto prestížnou záležitosťou, pre ktorú budú ochotní obetovať akékoľvek zdroje.

Iste, niektoré druhy veľmi nákladných umení pravdepodobne zaniknú, alebo sa transformujú do čisto elektronických foriem, napríklad symfonické koncerty, či nákladné filmové alebo divadelné produkcie. To samozrejme prinesie tlak starých memplexov spojený s hrozbami zániku všeličoho, vrátane tzv národnej kultúry, ale to je z pohľadu vývoja mémov na tejto planéte iba jedna epizóda na dlhej evolučnej ceste, ktorá pravdepodobne mekosféru tejto planéty ešte čaká - cestu úplneho oslobodenia mémov od svojich šíriteľov.